

ΠΛΑΤΩΝ

ΕΤΟΣ Α΄.

28 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1879

ΤΕΥΧΟΣ Ε΄.

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Δὲν ἀγνοοῦμεν ὅτι τὰ πλείστα τῶν ἀξιότιμων μελῶν τοῦ Συλλόγου μετὰ πολλοῦ ἐνθουσιασμοῦ ἐχαιρέτισαν τὸν Πλάτωνα, προσδοκῶντα παρ' αὐτοῦ ποδηγέτησιν εἰς τὸ διδασκαλικὸν ἔργον των, ἐπίρρωσιν εἰς τὴν ἐξάσκησιν αὐτοῦ καὶ λύσιν παντοίων παιδαγωγικῶν καὶ διδασκαλικῶν προβλημάτων. Ἡμεῖς δὲ καὶ αὐτοὶ κατενοοῦμεν τὰς εὐεργεσίας παιδαγωγικοῦ συγγράμματος τοιαῦτα ἐπαγγελλομένου, ἐνεθυμούμεθα δὲ ὅμως τὸ τοῦ Ἀριστοτέλους λεγόντος· « Δύο ἐστίν, ἐν οἷς γίνεται τὸ εὖ πάσι, τούτοις δ' ἐστίν, ἐν μὲν, ἐν τῷ τὸν σκοπὸν κείσθαι καὶ τὸ τέλος τῶν πράξεων ὀρθῶς, ἐν δὲ, τὰς πρὸς τὸ τέλος φερούσας πράξεις εὐρίσκειν. » Πρὸς ταῦτα ἐνομιζομεν ὅτι ὁ μὲν σκοπὸς κεῖται ἄριστα, πρὸς ἐπιτυχίαν δὲ τοῦ σκοποῦ τούτου ὅτι δὲν ὑπῆρχον ἀκόμη δυνάμεις ἱκαναὶ ἀνδρῶν ἐπισταμένων καὶ εὐκαιρούντων νὰ χορηγῶσιν ἱκανὴν καὶ ὑγιᾶ παιδαγωγικὴν ὕλην· τοῦλάχιστον οὕτως ἐκρίνομεν ἐκ τῶν ἰδίων καὶ περὶ τῶν ἀλλοτριῶν ὅτι ἄρα ἡ ἐκδοσις τοῦ Πλάτωνος ἦτο παράκαιρος. Διὰ ταῦτα ἐν τῇ περὶ τοῦ Πλάτωνος σκέψει ἐξήνεγκομεν ἀποφατικὴν γνώμην. Καὶ ἀφοῦ καὶ μετὰ τὴν ἐναρξίν τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ τὰ καθ' ἡμᾶς δὲν ἠλλοιώθησαν, ἐξηκολουθοῦμεν δι' ἀδυναμίαν μὴ μετέχοντες.

Ἄλλ' ὅμως ὁ ῥοῦς τῶν πραγμάτων μᾶς παρασύρει, ὥστε νὰ μὴ δυνάμεθα νὰ μένωμεν μακρότερον χρόνον ἐν τῇ ἀποχῇ ταύτῃ. Ἐἶναι ἀληθές ὅτι μακρὸν χρόνον ἐνομιζέτο ἡ καθεστῶσα ἀλληλοδιδασκτικὴ μέθοδος ἐπαρκεστάτη. Τοῦτο δὲ κατὰ φύσιν συμβαίνει ἐν παντὶ καὶ ἄλλω· ὅταν ἀγνοῇ τις τι ἄλλο κρεῖττον τοῦ ὑπάρχοντος, στέργει τὸ ὑπάρχον. Καὶ ὅτε ἐπὶ τοῦ μακαρίτου Δ. Μαυροκορδάτου ἤρχισαν νὰ ἐκφέρωνται ῥηταὶ κατηγορίαι τῆς ὑφισταμένης μεθόδου καὶ ἐγκώμια ἄλλης μεθόδου, κατ' ὄνομα μόνον γνωστῆς, ὡς Γερμανικῆς ἢ συνδιδασκτικῆς, καὶ ὁ διδασκαλικὸς Σύλλογος παρεκινήθη νὰ θέσῃ ζήτημα περὶ τῆς ἀλληλοδιδασκτικῆς μεθόδου, ἂν εἶναι ἐπαρκῆς, ἐξενίκησε τότε ἡ γνώμη ὅτι οὐδὲν τῆς λείπει· εἰκότως, δι' ἀγνοίαν τῆς φημιζομένης κρεῖττονος.

Ἄλλ' ἀφ' οὗ ὁ πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων Σύλλογος συνέστησε δι' ἡμῶν τὸ καὶ σήμερον ὑφ' ἡμῶν διευθυνόμενον Παιδαγωγεῖον κατὰ τὴν φημιζομένην ταύτην Γερμανικὴν μέθοδον, καὶ ἠδύνατό τις ἰδίους ὀφθαλμοῖς νὰ ἴδῃ τὰ πλεονεκτήματα τῆς μεθόδου ταύτης, βλέπομεν πολλοὺς διδασκάλους, μάλιστα τῆς ἕξω Ἑλλάδος, προθυμουμένους νὰ γνωρίσωσι τὴν μέθοδον ταύτην καὶ ρυθμίσωσι κατ' αὐτὴν τὰ ἐαυτῶν σχολεῖα. Ὅτι δὲ οἱ τοῦ ἐσωτερικοῦ διδάσκαλοι δὲν ἐδείχθησαν ἔκτοτε πρόθυμοι εἰς νεωτερισμὸν λυσιτελέστερον ὁμολογούμενον, δὲν δύναται τις νὰ τοὺς ψέξῃ ὡς μὴ προοδευτικούς. Διατελοῦντες ὑπὸ τὸ κράτος νόμων καὶ διαταγμάτων ἀκριβῶς διαγραφόντων τὴν διδασκαλικὴν τῶν πορείαν, πολὺ δικαίως περιέμενον νὰ προηγηθῇ παρὰ τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς ἡ ἀναγνώρισις καὶ υἰοθέτησις τῆς νέας μεθόδου. Τοῦτο ἤδη ἐγένετο. Συνεστάθη Διδασκαλεῖον προτιθέμενον νὰ παρασκευάζῃ διδασκάλους κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην. Τούτου γενομένου καὶ οἱ πλείστοι τῶν ὑπαρχόντων διδασκάλων ἐφιλοτιμήθησαν νὰ μάθωσι καὶ νὰ προσλάβωσιν ὅτι δύνανται ἀγαθὸν τῆς νέας μεθόδου. Ἄλλοι δὲ τολμηρότεροι σπεύδουσι καὶ νὰ ἀναδημιουργήσωσιν ἐκ θεμελίων τὸ διδασκαλικὸν αὐτῶν ἔργον. Καὶ ἰδοὺ προφανῆς ὁ κίνδυνος. Διότι ἐν τόπῳ τινι, ὅπου ἀναγκαιῶς πρέπει νὰ ἴσταται οἰκοδόμημά τι, δὲν εἶναι βεβαίως φρόνιμον, νὰ καταρρίψῃ τις τὸ ὑπάρχον παλαιὸν οἰκοδόμημα, πρὶν βεβαιωθῆ ὅτι εἶναι ἱκανὸς νὰ ἀνεγείρῃ νέον. Καὶ ἐπειδὴ τὸ νὰ ἀντιτείνωμεν πρὸς τὴν ῥοπὴν ταύτην ἤθελε φανῆ ἡκιστα ἀρμόζον εἰς ἡμᾶς τοὺς τοῦτο κυρίως ἐπιζητοῦντας, τὴν διάδοσιν τῆς ὑγιεστεράς μεθόδου, ἐνομίσαμεν ἀντὶ τούτου προτιμότερον νὰ καταστήσωμεν ἐκ τῶν ἐνόντων ἱκανοὺς τοὺς ἐπιθυμοῦντας ἢ καὶ ἐπιχειρήσαντας ἤδη μεταρρυθμίσιν τῆς διδασκαλικῆς μεθόδου, νὰ ἐκτελέσωσι τὸ ἔργον τοῦτο ὡς οἷόν τε ὀρθῶς καὶ ἀσφαλῶς.

Πρὸς ταῦτα ἀπεφασίσαμεν νὰ δημοσιεύσωμεν τινὰ ἀποσπάσματα τοῦ μήπω συντελεσθέντος διδασκαλικοῦ ἡμῶν συγγράμματος, ὅσα κρίνομεν χρησιμώτερα καὶ μᾶλλον κατεπέγοντα, μέχρις οὗ συντελεσθὲν τὸ ὅλον ἔργον δυναθῇ νὰ ἴδῃ τὸ φῶς. Καὶ ἐν μὲν τῷ παρόντι φυλλαδίῳ θὰ καταχωρίσωμεν τὸ περὶ τῆς ἐν τῷ σχολεῖῳ ἀγωγῆς, οὗ ὑποδιαίρεσις εἰσι τὸ περὶ τοῦ διδασκαλικοῦ χαρακτῆρος καὶ τὸ περὶ τῆς ἐν τῷ σχολεῖῳ τάξεως. Περὶ τούτου ἐπραγματεύθη ἤδη ἐν τῷ Πλάτωνι καὶ ὁ ἀξιότιμος συνέτακτος ἡμῶν κ. Γαλάνης, ἀλλ' ἐν συντομίᾳ· ἄλλως τε τὸ καλὸν καὶ δις καὶ πλεονάκις λεγόμενον καλὸν ἐστίν. Ἐν δὲ ἐπομένοις φυλλαδίοις θὰ πραγματευθῶμεν· « Περὶ διδασκῆριου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ σκευῶν καὶ ὀργάνων. » « Περὶ κατατάξεως τῶν μαθητῶν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου εἰς τάξεις καὶ εἰς τμήματα καὶ περὶ ρυθμίσεως τῆς διδασκαλίας τῶν μαθημάτων πρὸς τὰς ἐν ἐκάστῳ σχολεῖῳ τάξεις καὶ τὰ τμήματα. » « Περὶ τῶν γλωσσικῶν μαθημάτων, δηλαδὴ, πραγματογνωσίας, ἀναγνώσεως, γραφῆς καὶ γραμματικῆς » καὶ εἴ τι ἄλλο ἕως τότε ὑπάρχει ἀναγκαῖον καὶ ἔτοιμον.

Ὡς πρερρήθη, ἐκλογή πρὸς δημοσίευσιν ἐγένετο τῶν χρησιμωτέρων καὶ μᾶλλον κατεπειγόντων, οὐχὶ τοιούτων, ὅποια θὰ ἐπεδείκνυον πολυμάθειαν καὶ ἐνθουσιασμὸν τοῦ συγγραφέως, οἷον φιλοσοφικὰ θεωρίαι, ἠθικολογίαι καὶ ταλανισμοὶ τῆς κακοδαίμονους πατρίδος. Ἄν τις εὕρισκῃ αὐτὰ ὑπόψυχρα καὶ ὄχι πολὺ ἐπαγωγὰ, ἅς ἐνθυμηθῇ ὅτι πρὸς παραγωγὴν τοῦ ἐναρμονίου μέλους τῆς λύρας, ὅπερ καὶ τοὺς ἀθανάτους αὐτοὺς τέρπει, προαπαιτεῖται ἐνασχόλησις περὶ ξύλα καὶ ἔντερρα, καὶ τρίχας καὶ ῥητίνην, ἀτεχνῶς ἀπὸ τῆς πράγματι.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ Τῷ ΣΧΟΛΕῖῳ ΑΓΩΓΗΣ.

Πρῶτον παρατηροῦμεν ὅτι πᾶν σχολεῖον ὀφείλει νὰ παιδεύῃ οὐχὶ ἕνα ἕκαστον, ἀλλὰ πληθύν τινα παίδων ὁμοῦ. Τοῦτο τινὲς παιδαγωγικοὶ, καὶ οὗτοι ἐκ τῶν ἐλλογίμων, ἐξέλαβον ὡς ἐλάττωμα, ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ἐπιβαλλόμενον, τὸ τέλειον εὕρισκοντες ἐν τῷ ἕνα ὑφ' ἐνὸς παιδεύεσθαι,

ἄρα ἐν τῇ κατ' οἶκον ἰδιωτικῇ διδασκαλίᾳ. Οἱ ἄνδρες οὗτοι ἐθεώρησαν τὸ σχολεῖον μόνον ὡς διδασκαλεῖον, οὐχὶ καὶ ὡς παιδαγωγεῖον, δηλαδή ὡς ἐπαγγελλόμενον νὰ διδάσκη οὐχὶ καὶ νὰ παιδαγωγῇ τοὺς μαθητάς. Ὡς τοιοῦτον μόνον θεωρούμενον παρέχει τῷ ὄντι ἀτελεστέραν τὴν διδασκαλίαν εἰς τοὺς πολλοὺς, ἢ εἰς τὸν ἕνα. Ἄλλ' ἂν θεωρηθῇ καὶ ὡς παιδαγωγεῖον, ἑποῖον τῷ ὄντι εἶναι, τότε φαίνεται τὸ πλεονέκτημα τῆς πολλῶν ὁμοῦ παιδεύσεως ὑπὲρ τὴν ἐνὸς ἐκάστου. Ὁ ἄνθρωπος μόνον ὡς μέλος κοινωνίας καλῶς συντεταγμένης δύναται νὰ τελειωθῇ· ἐν δὲ τοιαύτῃ κοινωνίᾳ λαμβάνουσι σπουδαιότητά αἱ πλεῖστοι καὶ μέγιστοι τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν, οἷον ἡ τάξις, ἡ ἐγκαίρεια, ἡ καθαρότης καὶ φιλοκαλία, ἡ εὐπροσηγορία, ἡ εὐσημησύνη, ἡ κοσμιότης ἐν ἔργοις τε καὶ λόγοις, ἡ φιλαλήθεια, ἡ ὑπακοή, ἡ σωφροσύνη, ἡ δικαιοσύνη, ἡ εὐσέβεια. Ὅπου δὲ τις θέλει νὰ ζῆ βίον Κυκλώπων,

« τοῖσιν οὗτ' ἀγοραὶ βουλευφόροι, οὗτε θεμιστεῖς·
 » ἄλλ' οἳ γ' ὑψηλῶν ἀρέων νέουσι κάρηνα
 » ἐν σπέσσι γλαφυροῖσι θεμιστεύει δὲ ἕκαστος
 » παιδῶν ἠδ' ἀλόχων, οὐδ' ἀλλήλων ἀλέγουσιν· »

δῆλον ὅτι οὐδεμίαν σχεδὸν ἔχει χρεῖαν τῶν ἀρετῶν ἐκείνων. Εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη, ὅς τις μέλλει νὰ πληροῖ ὀρθῶς καὶ προσηκόντως τὴν ἐν τῇ κοινωνίᾳ τεταγμένην αὐτῷ θέσιν, νὰ προσακηθῇ εἰς τὰς ἀρετὰς ἐκείνας ἐν ἡλικίᾳ καθ' ἣν ἡ ἀσκήσις εἶναι καὶ δυνατὴ καὶ εὐκολος, καὶ ἐν ἀσκητηρίῳ, ἐν ᾧ ἡ κτῆσις τῶν ἀρετῶν ἐκείνων δὲν προϋποτίθεται, ἀλλ' ἐπιδιώκεται. Ἄς ἴδωμεν ποῖον δύναται νὰ εἶναι τὸ ἀσκητήριον τοῦτο. Ἐν μὲν τῷ οἴκῳ γίνεται ἡ ἀσκήσις τῶν ἀρετῶν ἐκείνων σπανίως προσηκόντως· συχνότερον βλέπει τις τὰς ἐναντίας τῶν ἀρετῶν ἐκείνων κακίας ἀσκουμένας· ἡ δὲ κοινωνία δὲν περιμένει νὰ ἀσκηθῶσιν ἐν αὐτῇ τὰ μέλη αὐτῆς εἰς τὰς ἠθικὰς ἀρετὰς, ἀλλὰ προϋποθέτει τὴν κτῆσιν αὐτῶν, τιμωροῦσα βαρέως τοὺς ἔξερχομένους εἰς αὐτὴν ἄνευ τῶν ἀρετῶν ἐκείνων, ὡς ἐφοδίων. Ἐν μὲν τῷ οἴκῳ ἀπολαύει ὁ παῖς τῆς ἀγάπης τῶν γονέων ἄνευ τινὸς ἀξίας, μόνον διότι εἶναι τέκνον αὐτῶν· ἐν δὲ τῇ πολιτικῇ κοινωνίᾳ ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου κρίνεται ἀνάλογος πρὸς τὴν ἀξίαν τῶν ἐπιτηδευμάτων αὐτοῦ. Ὅλιγα προσδοκᾷ ἐν αὐτῇ ἐκ τῆς ἀγάπης ἢ χάριν τῆς ἀγάπης· ἐν τῇ κοινωνίᾳ δὲν θεωροῦνται τὰ πρόσωπα, ἀλλ' ἡ ἐπιτηδειότης, ἡ χρησιμότης αὐτῶν εἰς τινα τῶν κύκλων τῆς. Τὰ δὲ σχολεῖον εἶναι ἡ γέφυρα, δι' ἧς ὁ ἄνθρωπος μεταβαίνει ἀπὸ τῆς οἰκογενεῖας εἰς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν, ἀπὸ τοῦ θερμοῦ ἐνδικοιτημάτων τῶν αἰσθημάτων καὶ τῆς

στοργῆς εἰς τὴν ψυχρὰν παλαιστραν τῶν ἐπιτηδευμάτων καὶ τῶν περὶ αὐτοσυντηρησίας φροντιδῶν. Τὸ σχολεῖον ἄρα δύναται καὶ πρέπει νὰ εἶναι κατ' ἐξοχὴν τὸ ἀσκητήριον τῶν ἀρετῶν ἐκείνων. Διότι ἐν τῷ σχολεῖῳ ἀρχίζει ἡ ἐνέργεια τοῦ παιδὸς νὰ λαμβάνη σπουδαιότητα· ἐν αὐτῷ μαθαίνει νὰ ρυθμίξῃ ταύτην πρὸς τινα σκοπὸν καὶ κατὰ κανόνας· ἐν αὐτῷ μαθαίνει ὅτι ἔχει καθῆκον ὑπὸ νόμου ἐπιβαλλόμενον νὰ ποιῇ τοῦτο καὶ νὰ παραλείπῃ ἐκεῖνο πρὸς τήρησιν γενικῆς τινος τάξεως καθεστῶσης χάριν τοῦ κοινοῦ συμφέροντος, ἐν ᾧ ἄλλως εἰς ἕνα ἕκαστον κατ' ἰδίαν θὰ ἦτο περιττὴ ἡ τήρησις τοῦ νόμου τούτου· διδασκόμενος κοινῇ μετὰ πολλῶν ἄλλων, μαθαίνει νὰ προσαρμόξῃ ἑαυτὸν πρὸς τοὺς ἄλλους, νὰ γνωρίξῃ καὶ νὰ λαμβάνῃ ἐμπιστοσύνην πρὸς ἄλλους ἐν ἀρχῇ ἄλλοτρίους ἀνθρώπους, καὶ τανάπαλιν, νὰ προσκτᾶται τὴν ἐμπιστοσύνην ἄλλων πρὸς ἑαυτὸν, καὶ ἐν τούτῳ ἄρχεται τῆς κτήσεως καὶ ἀσκήσεως κοινωνικῶν ἀρετῶν· ἐν τούτῳ ἀναγκάζεται νὰ ἀποβάλλῃ τὰς ἰδιοτροπίας καὶ δυστροπίας του καὶ νὰ μαθῆναι καὶ νὰ στέργῃ τὸ κοινόν.

Ἐν ᾧ λοιπὸν τὸ σχολεῖον κατασκευάζει, διαθέτει συντάττει ἑαυτὸ καὶ τὰ ἑαυτοῦ πρωτίστως χάριν εὐδωδέσεως τῆς ἐν αὐτῷ διδασκαλίας, διὰ τῶν αὐτῶν τούτων ἐνεργειῶν ἀποβαίνει τὸ κατ' ἐξοχὴν ἀσκητήριον τῶν ἠθικῶν ἐκείνων ἀρετῶν. Καὶ εἶναι δύσκολον νὰ ἀποφανθῶμεν ποῖον ἐκ τῶν δύο εἶναι τὸ σπουδαιότερον ἔργον τοῦ σχολείου, ἡ διδασκαλία ἢ ἠθικὴ ἀγωγή· διότι εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι τὴν σήμερον ἡ διδασκαλία ἐπιγινώσκεται ἔχουσα τοιαύτην παιδαγωγικὴν δύναμιν καὶ τοιαύτην πρακτικὴν χρησιμότητα, ὥστε εἶναι ἄξιον χάριν αὐτῆς καὶ μόνης νὰ συνιστῶνται σχολεῖα· ἀλλ' εἶναι ἐπίσης ἀληθὲς ὅτι καὶ ἡ ἠθικὴ ἀγωγή ἐγνώσθη ἔκπαλαι ἔχουσα τοιαύτην σπουδαιότητα, ὥστε νὰ ἦναι ἄξιον χάριν αὐτῆς καὶ μόνης νὰ συνιστῶνται σχολεῖα. Τοιαῦτα ἦσαν τὰ παρὰ Ξενοφῶντι σχολεῖα τῶν Περσῶν. Εἰς ἐκεῖνα φοιτῶντες οἱ παῖδες τῶν Περσῶν ἔλεγον ὅτι ἔρχονται ἵνα μαθάνωσι δικαιοσύνην, καθὼς οἱ ἡμέτεροι καὶ σήμερον λέγουσιν ὅτι ἔρχονται, ἵνα μαθάνωσι γράμματα. Ἡ δὲ καθ' ἡμέραν διδασκαλία ἦτο δίκη ἐγγλημάτων κλοπῆς, ἀρπαγῆς, βίας, ἀπάτης, κακολογίας, ἀχαριστίας, ἀναισχυντίας. Ἐτι δὲ ἐδιδάσκοντο σωφροσύνην, εὐπειθειαν εἰς τοὺς ἄρχοντας, ἐγκράτειαν. Ἡ δὲ διδασκαλία τούτων ἐγίνετο κυριώτατα οὐχὶ διὰ λόγων, ἀλλὰ διὰ τοῦ παραδείγματος τῶν πρεσβυτέρων.

Ἀφίνομεν λοιπὸν εἰς ἄλλους ὀξυδερκεστέρους ἡμῶν νὰ διευκρινήσωσιν ἂν εἰς τὰ σχολεῖα τῶν ἀρρένων καὶ τῶν θηλέων ἀρμόζουσι τὰ ὀνόματα παιδαγωγεία καὶ παρθεναγωγεία. Ἡμεῖς περὶ πραγμάτων μᾶλλον ἢ ἐνό-

μάτων διαφερόμενοι, ἀποφαινόμεθα τὸ τοῦ Ἄμου Κομνηνοῦ, ὅτι « Σχολεῖον ἄνευ ἠθικῆς ἀγωγῆς εἶναι ὅτι ὑδρόμυλος ἄνευ ὕδατος. »

Ἡ ἐν τῷ σχολείῳ ἠθικὴ ἀγωγή τῶν παιδῶν ἐξαρτᾶται κυρίως ἐκ τριῶν ἐκ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ διδασκάλου, ἐκ τῆς καθεστῶσης τάξεως καὶ ἐκ τῶν ἀμοιβῶν καὶ τιμωριῶν. Περὶ ἐκάστου τούτων θὰ πραγματευθῶμεν ἐφεξῆς.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΟΣ.

Longum iter per precepta,
breve et efficax per exempla.
(Σενέκας).

Ἄν μέλλῃ τὸ σχολεῖον νὰ ἦναι τῷ ὄντι παιδαγωγεῖον, καὶ ἂν μέλλωσιν οἱ παῖδες νὰ ἀχθῶσιν ἐπὶ τὰς ἔμπροσθεν καταλεχθείσας ἠθικὰς ἀρετάς, εἶναι πρὸ πάντων ἀνάγκη ὁ διδάσκαλος παντοῦ καὶ πάντοτε νὰ παρέχῃ ἑαυτὸν τύπον καὶ ὑπογραμμὸν πρὸς τοὺς μαθητὰς του ἐν πάσαις ταῖς ἀρεταῖς ἐκεῖναις. « Ὡσα γὰρ τυγχάνει ἀπιστότερα ὀφθαλμῶν εἶναι » καθ' Ἡρόδοτον. Ὅθεν δὲν ὀφείλει νὰ νοουετῆ μόνον τοὺς μαθητὰς, ὅποιοι πρέπει νὰ ἦναι, ἀλλὰ ἀνάγκη νὰ φαίνεται καὶ νὰ ἦναι καὶ αὐτὸς τοιοῦτος, ὅποιοι πρέπει νὰ γίνωσιν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, νὰ κάμνῃ ὅτι ἐκεῖνοι ὀφείλουσι νὰ κάμνωσιν, νὰ μὴ κάμνῃ ὅτι ἐκεῖνοι ὀφείλουσι νὰ μὴ κάμνωσιν. Ἄλλως πᾶς λόγος καὶ πᾶσα διδασκαλία αὐτοῦ, ὅσον σφῆ, ὅσον ἠθικὴ, ὅσον χριστιανικὴ καὶ ἂν ἦναι, δὲν δύναται νὰ ριζοβολήσῃ ἐν τῇ ψυχῇ τῶν νέων.

Τὸ παράδειγμα τοῦ διδασκάλου ἔχει θαυμασίαν δύναμιν ἐπὶ τοὺς μαθητὰς. Οὔτοι γίνονται συνήθως εὐτακτοὶ καὶ ἔγκαιροι, ἂν καὶ ὁ διδάσκαλος εἶναι τοιοῦτος, γίνονται πρᾶοι, εὐμενεῖς, δίκαιοι, εἰρηνικοὶ, εὐπροσηγόροι, ἂν καὶ ὁ διδάσκαλος μετὰ πραότητος, μετὰ δικαιοσύνης, μετ' εὐπροσηγορίας φέρεται πρὸς αὐτούς· οἱ μαθηταὶ συγχαίρουσι συνευτυχοῦσι, καὶ τάνάπαλιν, συμπάσχουσι, συνδυστυχοῦσι μετὰ τοῦ διδασκάλου, τὸν ὁποῖον ἀγαπῶσι μᾶλλον ἢ φοβοῦνται. Τοῦναντίον εἶναι ἤδη ἀποδεδειγμένον ὅτι κακοὶ καὶ δύστροποι διδάσκαλοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατὰ δυστροπίας ἔχουσι παράπονα, ὀνηροὶ καὶ ἄτακτοὶ ἔχουσι καθ'

ἡμέραν ἀγῶνα πρὸς τὴν ὀνηρίαν καὶ τὴν ἀταξίαν τῶν μαθητῶν, βαναυσολόγοι πρὸς τὴν βαναυσολογίαν.

Ὅθεν ὀφείλει ὁ διδάσκαλος ἀδιαλείπτως νὰ ἐπαγρυπνῇ ἐφ' ἑαυτοῦ, ἐπὶ τῆς καρδίας του, ἐπὶ τῆς συμπεριφορᾶς του, ἐπὶ τῆς γλώσσης του. Ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ σχολείου, ἐν τῇ δημοσίᾳ ἀναστροφῇ ὡς καὶ ἐν τῷ ἡρεμαίῳ οἰκογενειακῷ βίῳ ὀφείλει νὰ προσέχῃ τὸν νοῦν μήπως εἴπῃ ἢ πράξῃ τι προσκόπτον πρὸς τοὺς νόμους τῆς ἠθικῆς καὶ τοὺς τῆς εὐκοσμίας.

Ὅπως τὰ ἔνδον τοῦ διδασκάλου πρέπει νὰ ἦναι εἰλικρινῆ καὶ καθαρὰ, οὕτω πρέπει νὰ φροντίζῃ ὥστε καὶ τὰ ἐκτὸς αὐτοῦ, τὸ σῶμα καὶ ἡ ἐνδυμασία, νὰ εὐαρμωστῶσι πρὸς ἐκεῖνα. Πρέπει νὰ ἦναι εἰς ἄκρον καθάριος καὶ φιλόκαλος, ἀπηλλαγμένος φαύλων ἔξεων, μορφασμῶν, χειρονόμιων, καὶ οὐδὲ στιγμὴν νὰ ἐπιλανθάνεται ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἑαυτοῦ. Ἄν τάναντία παρατηροῦνται ἐπὶ τινος διδασκάλου, μάτην θὰ ζητῆ οὗτος εὐκαιρίαν νὰ μᾶς ἐπιδείξῃ τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς του. Εἴμεθα πεπεισμένοι ὅτι εἶναι ἀδύνατον ἐν ῥυπαρῷ σώματι νὰ ἐνοικῇ καθαρὰ ψυχὴ. Δὲν ἐννοοῦμεν δὲ καὶ πῶς, τοιοῦτος ὢν, θὰ πλησιάσῃ πρὸς τοὺς παῖδας, ἵνα θεωρήσῃ ἂν ἦναι καθαρὸν, χωρὶς νὰ γείνη καταγέλαστος.

Ἄν καὶ ἡ διὰ προσήκουσας προπαιδείας καὶ μακρᾶς ἐμπειρίας κτωμένη εὐστάθεια καὶ εὐρυθμία περὶ τὴν ἐκτέλεσιν παντὸς ἔργου εἶναι ἀναγκασιότατη καὶ εἰς τὸν διδάσκαλον, ἂς μὴ τολμήσῃ ὅμως ποτὲ οὗτος νὰ βραθυμήσῃ, πεποιθὼς ἐπὶ τὴν κτῆσιν ταύτην. Ὁ τὸ διδασκαλικὸν ἔργον μετερχόμενος, ὡς μεταχειριζόμενος οὐχὶ ἄψυχα, ὑποκείμενα εἰς τοὺς αὐτοὺς ἀεὶ φυσικοὺς νόμους, οὐδὲ ζῶα, ὧν ἡ ἀπαξ γνωσθεῖσα ἰδιοφυΐα, διατελεῖ οὕσα σχεδὸν ἡ αὐτὴ, ἀλλὰ παῖδας, καὶ παῖδας ἐλευθέρων καὶ δικαιοῦμένους καὶ αὐτοὺς νὰ ἀνατραφῶσιν ἐλεύθεροι, ὧν ἕκαστος ἔχει ἰδίαν φύσιν, ἣν πρέπει νὰ διατηρήσῃ καὶ καλλιεργήσῃ, οὐχὶ νὰ ἀποβάλλῃ, ὁ τοιοῦτον ἔργον μετερχόμενος οὐδέποτε δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι κτήσεται ἱκανὴν ἐμπειρίαν τοῦ ἔργου του, ἀλλὰ πᾶσα ἡμέρα ὀφείλει νὰ προσθέτῃ εἰς τὰ κεκτημένα νέαν κτῆσιν.

Ὅθεν πρέπει ὁ διδάσκαλος νὰ ἀσχολῆται ὡς πλεῖστον χρόνον καθ' ἐκάστην μετὰ τῶν μαθητῶν του. Ὡσαύτως πρέπει νὰ μὴ εἰσέρχεται μὴ ῥέποτε εἰς τὸ σχολεῖον ἀπαράσκευος. Καὶ ἐν τούτῳ τὸ παράδειγμα τοῦ διδασκάλου ἔχει μεγάλην δύναμιν ἐπὶ τοὺς μαθητὰς. Οὔτοι γίνονται ἐπιμελεῖς καὶ σπουδάζουσι περὶ τὰ διδασκόμενα, ἂν βλέπωσι τὸν διδάσκαλον ἐπιμελῶς καὶ σπουδαίως διεξάγοντα τὴν διδασκαλίαν. Τοῦναντίον ὅπου αἰσθάνονται ὅτι ἐξ ὑπογίου διδάσκει, ὅτι ἀγνοεῖ ποῖον εἶναι τὸ

προκειμένον μάθημα και περιμένει νά μάθῃ τοῦτο παρά τῶν παιδῶν, καὶ αὐτοὶ ἐπιπολαίως καὶ ἀμελῶς ἐπιλαμβάνονται τῶν μαθημάτων, συχνάκις λησμονοῦσι νά ἐκτελέσωσιν ἐπιβληθεῖσαν οἰκιακὴν ἐργασίαν, ἢ νά φέρωσι τὰ ἀναγκαῖα διδασκαλικά ἔργα, καὶ τὰ τοιαῦτα.

Πᾶσα ἐνέργεια τοῦ διδασκάλου, ὡς τοιοῦτου, πρέπει νά ἔχῃ κυριώτατον καὶ μέγιστον ἐλαττήριον τὴν ἀγάπην, ἀγάπην πρὸς τὸ ἐπάγγελμα, ἀγάπην πρὸς τοὺς παῖδας, πρὸς τὸν λαόν, πρὸς τὸν θεόν. « Ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ, χρηστεύεται ἡ ἀγάπη οὐ ζηλοῖ, οὐ περπερεύεται, οὐ φυσιοῦται, οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, οὐ παροξύνεται, οὐ λογίζεται τὸ κακόν, οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ· πάντα στέργει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει. »¹ Ἄνευ ἀγάπης καὶ ὁ πολυμαθέστατος διδάσκαλος οὐδέποτε εἶναι λόγου ἄξιος παιδαγωγός. Ἄνευ ἀγάπης τὸ διδασκαλικὸν ἔργον εἶναι μοχθηρότατον, ἀναρότατον.

Δύναται ὁ διδάσκαλος νά νομίσῃ ὅτι εὐκόλως πληροῖ τὴν ἐντολὴν ταύτην, ἀγαπῶν τοὺς παῖδας τοὺς καὶ ὑπὸ τῆς φύσεως καὶ ὑπὸ τῆς τύχης ἀγαπηθέντας, λέγομεν τοὺς εὐφροῦς καὶ τοὺς δι' εὐπορίαν καὶ οἰκιακὴν ἐπιμέλειαν κεντημένους φιλομάθειαν καὶ φιλοκαλίαν καὶ φιλοφροσύνην καὶ ἄλλην πολλὴν χάριν. Ἄλλ' ὅσον εὐκόλος εἶναι τοιαύτη πλήρωσις τῆς περὶ ἀγάπης ἐντολῆς, τόσον μικρὰν ἀξίαν καὶ ὠφέλειαν ἔχει καὶ ἡ τοιαύτη ἀγάπη· διότι χαλεπὰ τὰ καλὰ κατὰ τὴν ἀρχαίαν παροιμίαν. Τοιαύτη ἀγάπη δὲν εἶναι ἡ χριστιανικὴ. Πᾶς ἄνθρωπος καὶ δίκαιος καὶ ἁμαρτωλός, καὶ χριστιανός καὶ Μωαμεθανός ἀγαπᾷ τοιοῦτους παῖδας. Ποία λοιπὸν ἡμῖν τοῖς χριστιανοῖς διδασκάλους χάρις παρά Θεοῦ; Ἄλλ' ἐάν ἀγαπῶμεν τοὺς ἀσθενεῖς τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα, τοὺς πτωχοὺς, τοὺς ἐγκαταλειμμένους, ἂν ἔχωμεν θερμὴν καρδίαν πρὸς τοὺς ἐν τῷ οἴκῳ τὰ πάντα ψυχρὰ εὐρίσκοντας, ἂν δεικνύωμεν γλυκύτητα πρὸς τοὺς μετὰ πικρίας ἐκ τοῦ οἴκου ἐξερχομένους, τοῦτο ἔσται ἡμῖν χάρις παρά Θεοῦ, τοῦτο εἶναι ἔργον χριστιανοῦ διδασκάλου, τοῦτο εἰσάγει εὐλογίαν εἰς τὸ σχολεῖον καὶ ἐπιφέρει λήθην τῶν μόχθων τοῦ διδασκαλικοῦ ἔργου.

Ἡ παιδαγωγικὴ ἀξία τοῦ διδασκάλου ἐκδηλοῦται διὰ παντὸς μὲν τοῦ παραστήματος αὐτοῦ, μάλιστα δὲ διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ. Ἐν τῷ ὀφθαλμῷ κεῖται θαυμασία θύναμις. « Καὶ στραφεὶς ὁ Κύριος ἐνέβλεψε τῷ Πέτρῳ, καὶ ὑπεμνήσθη ὁ Πέτρος τοῦ ῥήματος τοῦ Κυρίου, ὡς εἶπεν αὐτῷ, ὅτι πρὶν ἢ ἀλέκτορα φωνῆσαι σήμερον ἀπαρνήσῃ με τρίς, καὶ ἐξελθὼν ἔξω,

ἐκλαύσε πικρῶς. »¹ Ἄν πολλοὶ τῶν διδασκάλων ἔκαμνον καλλιτέραν χρῆσιν τοῦ ὀφθαλμοῦ, ὥστε κατὰ πᾶσαν στιγμὴν νά βλέπωσιν ὅ τι γίνεται ἐν τῷ σχολείῳ, καὶ νά αἰσθάνωνται οἱ παῖδες ὅτι οὐδ' ἐλάχιστον διαφεύγει τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ διδασκάλου, θά εἶχον ὀλιγωτέραν χρεῖαν τῆς παιδαγωγικῆς ράβδου, ἴσως οὐδεμίαν. Διότι διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ προλαμβάνονται καὶ ματαιοῦνται πολλὰ ἁμαρτήματα τῶν παιδῶν. Συμφέρι δὲ νά προλαμβάνῃ ὁ διδάσκαλος μᾶλλον ἢ νά τιμωρῇ τὰ ἁμαρτήματα γινόμενα.

Ἄν καὶ τὰ μέχρι τοῦδε περὶ τοῦ διδασκαλικοῦ χαρακτῆρος εἰρημένα ἀρμόζουσιν εἰς τοὺς διδασκάλους πάσης τάξεως καὶ βαθμοῦ παιδευτηρίων, εἶναι ὅμως μεγάλη διαφορά μεταξύ τῶν δημοτικῶν σχολείων καὶ τῶν ἀνωτέρων παιδευτηρίων, οἷον Γυμνασίων καὶ Πανεπιστημίων. Ἐν τούτοις, ἰδίως ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, ἐπειδὴ οἱ μαθηταὶ ἔχουσιν ἤδη ἱκανὴν ἡλικίαν καὶ προπαιδείαν, ὀλίγον κινδυνεύουσιν ἂν ἡ διδασκαλία τινὸς δὲν συμφωνῇ πολὺ πρὸς τὸ ἦθος του, πρὸς τὰ ἔργα του. Δύναται ἤδη οἱ μαθηταὶ νά διαστέλλωσι τὴν διδασκαλίαν ἀπὸ τοῦ διδάσκοντος, δύναται νά θεωρῶσι τὸν τοιοῦτον διδάσκαλον ὡς τινα ἀχθοφόρον, βαστάζοντα πολύτιμον φορτίον, τὰ ἀγαθὰ διδάγματα, καὶ ταῦτα μὲν νά ἀσπάζωνται καὶ ἀποδέχωνται διὰ τὴν χρηστότητά των, ἐκείνον δὲ νά μισῶσι καὶ ἀποστρέφονται διὰ τὴν φαυλότητά του. Ἐν δὲ τοῖς δημοτικῶν σχολείοις ὁ διδάσκαλος παρίσταται ἐνώπιον τῶν παιδῶν ὡς τὸ πρότυπον τῆς τελειότητος, πρὸς ὃ ἀποβλέποντες καὶ ζηλοῦντες προθυμοῦνται νά ρυθμίζωσιν ἑαυτοὺς. Ἡ δὲ διδασκαλία καθ' ἑαυτὴν εἶναι πρὸς τούτοις ἄψυχος, λαμβάνουσα ζῶν καὶ δραστηκότητα παρά τοῦ διδασκάλου. Ἐν τοῖς ἀνωτέροις παιδευτηρίοις πείθει κυρίως ἡ διδασκαλία, ἐν τοῖς δημοτικῶν σχολείοις πείθει ὁ διδάσκαλος. Ἄν λοιπὸν οἱ παῖδες αἰσθάνωνται μὴ συμφωνοῦντα τὰ διδάγματα πρὸς τὰ ἔργα τοῦ διδασκάλου, πιστεύουσιν ὅτι ταῦτα εἶναι τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα καὶ τὰ μιμησεως ἄξια, διὰ τινα δὲ αἰτίαν ὁ διδάσκαλος διδάσκων ἀποκρύπτει αὐτοὺς τὸ ἔρθῳ.

¹ Λουκ. 22. 61, 62.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΤΩ ΣΧΟΛΕΙΩ ΤΑΞΕΩΣ.

"Εστιν οὐδὲν οὕτως οὐτ' εὐχρηστον
οὔτε καλὸν ἀνθρώποις, ὡς ἡ τάξις.

(Ξενοφ. Οἰκον. 8, 3).

Πᾶν ἔργον ὑπὸ πολλῶν καὶ διὰ πολλῶν ἐκτελούμενον εἶναι ἀδύνατον νὰ εὐδογηθῆ ἄνευ τάξεως. Ἡ δὲ τάξις δὲν κατορθοῦται διὰ μόνης τῆς εἰς αὐτὴν ἀσκήσεως τῶν ἐμφύχων καὶ τῆς εὐθετήσεως τῶν ἀψύχων ὀργάνων, ἀλλὰ προσαπαιτεῖται καὶ ὁ ἡγεμὼν τῆς τάξεως. Δύναται στρατός τις νὰ εἶναι ἄριστα ἡσκημένος εἰς τὴν τάξιν· ἄνευ στρατηγοῦ οὐδὲν κωλύει ἡ ἀσκησις νὰ μὴ ἐπέλθῃ δεινὴ σύγχυσις καὶ ἀταξία. Τοιοῦτος ἡγεμὼν ἐν τῷ σχολείῳ εἶναι ὁ διδάσκαλος.

Καὶ ἐνταῦθα ἔχει ὁ διδάσκαλος μέγα καὶ ὑψηλὸν ἔργον νὰ ἐκτελέσῃ. Ἄνευ τάξεως ἡ ἀρίστη διδασκαλία ἀποβαίνει ματαιὰ· πολὺτιμος χρόνος καὶ μόχθος πολὺς διδασκάλου καὶ μαθητῶν καταναλίσκεται ἀνωφελῶς, φθορὰ σκευῶν καὶ ὀργάνων διδακτικῶν, ἀφορμαὶ νεανιευμάτων, σωματικῶν καὶ κίνδυνοι, ψυχικὸι κίνδυνοι· ἴδου τὰ προτόντα τῆς ἀταξίας.

Ἡ τάξις δὲν εἶναι πόσον εὐκατόρθωτον πράγμα, ὅσον φαίνεται· αἴτιον δὲ, ὅτι δὲν χρήζει διδασκαλίας μάλλον, ἢ παραδείγματος καὶ ἀσκήσεως. Δυσκόλως δύναται ὁ διδάσκαλος νὰ ἀπαγγεῖλῃ λόγους ἀνωφελεστέρους τῶν τοιῶνδε· «Τὴν δεινὰ ὥραν πρέπει νὰ ἔρχεσθε! Οὕτω νὰ ἐξέρχεσθε! Ἐκεῖ νὰ ἀποθέτετε τοὺς πῖλους! Οὕτω νὰ κρατῆτε τὴν γραφίδα! κτλ.» καὶ ἔπειτα οὔτε αὐτὸς ποτε νὰ ἐκτελῇ τὰ παραγγέλματα ταῦτα τῆς τάξεως, οὔτε νὰ ἐπιμενῆ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τούτων δι' ἀμέλειαν ἢ ῥαθυμίαν.

Ὀλίγοι λόγοι καὶ ἄπαξ ἐν ἀρχῇ εἰρημένοι περὶ τῆς ἐν τῷ σχολείῳ τάξεως ἀρκοῦσι· διότι ἡ τάξις ἢ ἐν τῷ σχολείῳ δὲν εἶναι πράγμα τι δυσμάθητον. Μετὰ τούτους δὲ ὅμως ἀπαιτεῖται, Α') αὐτὸς ὁ διδάσκαλος ἀκριβῶς καὶ ἐνδελεχῶς νὰ τηρῇ τὴν τάξιν τοῦ σχολείου· Β') νὰ μὴ φείδεται χρόνου καὶ κόπου, μάλιστα ἐν ἀρχῇ τοῦ σχολικοῦ ἔτους, ὅπως ἀσκήσῃ τοὺς παῖδας εἰς τὴν ἐν τῷ σχολείῳ τάξιν. Συμφέρει τὸν πρῶτον μῆνα νὰ γίνεται ἐλαχίστη μάθησις χάριν τῆς εἰς τὴν τάξιν ἀσκήσεως μάλλον, ἢ καθ' ὅλον τὸ σχολικὸν ἔτος νὰ ταράσσεται καὶ διακόπτεται καθ' ἑκάστην ἢ διδασκαλίᾳ δι' ἄνοιαν ἢ ἀνασκησίαν τῆς τάξεως· Γ') νὰ φροντίζῃ ἀδιαλείπτως, ὅπως τηρῆται, ἢ, ταρασσομένη, εὐθὺς ἀποκαθιστᾶται ἢ ἐκάστοτε προσήκουσα τάξις.

Τῆς καθ' ὅλου σχολειακῆς τάξεως διακρίνομεν τέσσαρα μέρη· α) τὴν πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς διδασκαλίας τάξιν· β) τὴν κατὰ τὴν διδασκαλίαν τάξιν· γ) τὴν μετὰ τὸ τέλος τῆς διδασκαλίας τάξιν· δ) τὴν μεταξὺ δύο μαθημάτων τάξιν.

α) Ἡ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς διδασκαλίας τάξις.

Οἱ μαθηταὶ ὀφείλουσι νὰ ἦναι ἐν τῷ σχολείῳ 15 μέχρι 5 λεπτῶν πρὸ τῆς τεταγμένης ὥρας τῆς ἐνάρξεως τῶν πρὸ μεσημβρίας ἢ μετὰ μεσημβρίαν μαθημάτων. Οἱ πρότερον ἐρχόμενοι θὰ εὐρίσκωσι τὴν θύραν τοῦ σχολείου κεκλεισμένην, καὶ αὕτη εἶναι ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δυνατὴ τιμωρία. Ὅπου ὅμως ὑπάρχει ἐπιστάτης ἢ ἐπιμελητῆς ἐν ἐνεργείᾳ, δύναται νὰ παραταθῆ ὁ χρόνος τῆς συναθροίσεως τῶν μαθητῶν καὶ μέχρις ἡμισίας ὥρας πρὸ τῆς ἐνάρξεως. Ἄν δὲ τινες ἔρχονται καὶ πρὸ τῆς ὥρας ταύτης, δὲν ἀποδιώκονται μὲν, ἀλλὰ εἰσερχόμενοι τιμωροῦνται διὰ περιορισμοῦ, ὀρθοστασίας, κτλ.

Οἱ ὕστερον τῆς τεταγμένης ὥρας ἐρχόμενοι, ἂν μὲν ἦλθον ὀλίγον τι μετὰ τὴν εἴσοδον τοῦ διδασκάλου, ὀρθοστατοῦσι κατὰ τὴν πρῶτην ὥραν· ἂν δὲ ἦλθον μετὰ τὴν ἐναρξιν τῆς διδασκαλίας, πρὸς τὴν ὀρθοστασίαν κρατοῦνται μετὰ τὸ τέλος τῶν μαθημάτων ἐν τῷ σχολείῳ, ἴσον χρόνον ὅσον ὕστερησαν, ἢ ἐν ἐπαναλήψει καὶ διπλάσιον.

Ὅπου αὐτὸς ὁ διδάσκαλος καὶ ἐπιστάτης ἐν τῷ σχολείῳ, ὀφείλει νὰ ἔρχεται τοῦλάχιστον 15 λεπτά εἰς τὸ σχολεῖον πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν μαθημάτων, ἵνα ἀνοίγῃ τὸ σχολεῖον ἢ τὴν αὐλὴν αὐτοῦ εἰς τοὺς μαθητάς, καὶ ἵνα ἐπιμελῆται αὐτῶν. Ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ πρέπει νὰ προετοιμάζῃ καὶ πᾶν ὅ τι θὰ ἦναι χρήσιμον εἰς τὴν διδασκαλίαν, οἷον νὰ γράφῃ ἐπὶ τοῦ πίνακος, νὰ διευθετῇ τὰ διδακτικὰ ὄργανα κ. τ. λ. ἵνα μὴ χάνῃ χρόνον ἐν καιρῷ τῆς διδασκαλίας.

Ὅπου ὑπάρχει ἴδιος ἐπιστάτης ἄξιος, ἢ ἐπιμελητῆς, δύναται ὁ διδάσκαλος νὰ ἀναθέσῃ εἰς αὐτὸν τὸ ἔργον τῆς ἀνοίξεως τοῦ σχολείου καὶ τῆς ἐπιβλέψεως. Ἀλλὰ καὶ τότε ὀφείλει ὁ διδάσκαλος 5 λεπτά τοῦλάχιστον πρὸ τῆς ἐνάρξεως νὰ εὐρίσκειται ἐν τῷ σχολείῳ χάριν τῆς εἰρημένης προετοιμασίας.

Ἄν τὸ σχολεῖον ἔχῃ αὐλὴν εὐρύχωρον, συμφέρει πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν μαθημάτων οἱ μαθηταὶ νὰ περιφέρονται ἐν τῇ αὐλῇ, ἂν ὁ καιρὸς τὸ συγχωρῇ. Ἄλλως, ἂς εἰσερχονται εὐθὺς εἰς τὸ σχολεῖον.

Ἄν οἱ μαθηταὶ περιφέρονται διαλελυμένοι ἐν τῇ αὐλῇ καὶ πρόκειται

νά εισέλθωσιν, ἄς μὴ εἰσέρχονται μηδέποτε πάντες σωρηδὸν καὶ ἀτάκτως, ἀλλ' ἄς συντάσσονται πρῶτον ἔξω κατὰ τὰ βάρθρα, ἰσταμένων ἐν τινὶ πλευρᾷ τῆς αὐλῆς κατὰ σειρὰν τῶν ἐπιμελητῶν τῶν βάρθρων (περὶ ὧν κατωτέρω) καὶ τασσομένων τῶν τοῦ αὐτοῦ βάρθρου ὀπισθεν τοῦ οἰκείου ἐπιμελητοῦ, καὶ οὕτως ἄς εἰσέρχονται ἕκαστον βάρθρον κατὰ τὴν προσήκουσαν τάξιν.

Ἄμα εἰσερχόμενοι οἱ μαθηταὶ εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς διδασκαλίας, ἀποθέτουσι τοὺς πῆλους καὶ τοὺς σάκκους τῶν εἰς τὴν ἐκάστῃ προτεταγμένην θέσιν, λαμβάνουσιν ἐκ τοῦ σάκκου τὰ ἀναγκαῖα βιβλία καὶ ὄργανα καὶ καταλαμβάνουσιν ἕκαστος τὴν προτεταγμένην αὐτῷ θέσιν ἐπὶ τῶν βάρθρων, ἣν οὐδέποτε δύναται νὰ ἀλλάξῃ αὐθαίρετως.

Εἰς τὴν κατάταξιν τῶν παιδῶν ἐπὶ τῶν βάρθρων πρέπει ὁ διδάσκαλος νὰ ἦναι πολὺ δίκαιος καὶ εὐσυνείδητος. Εἶναι φανερόν ὅτι αἱ ἐγγυτέρω τῆς ἑδρας τοῦ διδασκάλου θέσεις πλεονεκτοῦσι τῶν ἀπωτέρω. Κατὰ τι πλεονεκτοῦσι καὶ οἱ κατὰ τὰ ἄκρα τῶν βάρθρων καθήμενοι τῶν ἐν τῷ μέσῳ. Ὡς ὅρος καταιάξεως πρέπει νὰ τίθεται ἡ ἡλικία, ἡ σωματικὴ καὶ ψυχικὴ κατάστασις, καὶ τὸ εὐάγωγον ἢ δυσάγωγον τῶν παιδῶν. Δηλαδή οἱ νεώτεροι πρέπει νὰ τοποθετῶνται πλησιέστερον ὡσαύτως οἱ μυωπικοὶ καὶ οἱ δυσήκοοι· ἔτι δὲ οἱ εἰς τὴν ἀταξίαν ἐπιρροεῖς καὶ διὰ τοῦτο μᾶλλον δεόμενοι τῆς ἐπιβλέψεως τοῦ διδασκάλου. Αὐτοὶ ὅμως οὗτοι, ὅταν ἡ ἀταξία αὐτῶν εἶναι ἀδιόρθωτος καὶ ὀλίγον τοὺς μέλη ἂν βλέπωνται ὑπὸ τοῦ διδασκάλου, συμφέρει νὰ καθίζωσιν ὀπισθεν τῶν ἄλλων, ἵνα μὴ ἐνοχλῶσι τοὺς ἄλλους ἀτακτοῦντες ἢ βλάπτωσι διὰ τοῦ κακοῦ παραδείγματος.

Πλὴν τούτων καὶ ἄλλαι περιστάσεις πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν κατάταξιν· οἷον, ἀσθενικοὶ παῖδες νὰ μὴ τοποθετῶνται ἐν χειμῶνι παρὰ τὴν θύραν, ἐσκιατραφημένοι νὰ μὴ ἐκτίθενται εἰς τὸν ἥλιον. Δύο ἢ πλείονες εὐτακτοὶ παῖδες καὶ πρὸς ἀλλήλους καλοὶ φίλοι ἢ ἀδελφοὶ συμφέρει νὰ καθίζωσι παρ' ἀλλήλους· ἂν ὅμως ἡ φιλία τῶν συνισταται εἰς τὸ νὰ συμπαίζωσι καὶ συνατακτῶσι, πρέπει νὰ χωρίζωνται. Πολυλάκις ἀτακτος καὶ ἀπειρόκαλος μαθητῆς, μὴ ἐστερημένος δὲ φιλοτιμίας, συμφέρει νὰ καθίζῃ παρ' εὐτακτον καὶ φιλόκαλον χάριν παραδείγματος. Χρεῖα ὅμως προσοχῆς, μήπως βλάπτεται ὁ ἀγαθὸς μαθητῆς ἐκ τῆς γειτνιασεως ταύτης. Τοιαῦται περιστάσεις καθιστῶσιν ἀναγκαίαις καὶ ἐντὸς τοῦ σχολικοῦ ἔτους τινὰς μεταθέσεις. Ἡ μετάθεσις ὅμως ὡς ἀμοιβὴ ἢ τιμωρία τῶν ἐπιμελῶν καὶ εὐτάκτων, ἢ τῶν ἐναντίων ἀποδοκιμάζεται.

Εἰς τὰ ἄκρα τῶν βάρθρων τοποθετοῦνται οἱ ἱκανώτατοι καὶ ἐπιμελέ-

στατοὶ τῶν μαθητῶν, ὀνομαζόμενοι ἐπιμεληταὶ τῶν βάρθρων. Τὰ ἔργα τούτων, ὡς τοιούτων, θὰ δηλώσῃ ἡμῖν προῖων ὁ λόγος.

Διὰ πᾶσαν ἐνδεχομένην καὶ ἀνακτόφρεκτον ἀπουσίαν τοῦ διδασκάλου ἐκ τῆς αἰθούσης τῆς διδασκαλίας, διορίζεται ὁ ἐπιμελέστατος καὶ εὐτακτότατος πάντων τῶν μαθητῶν, ἔτι δὲ καὶ αὐστηρότατος τὸ ἦθος, γενικὸς ἐπιμελητῆς αὐτῶν. Οὗτος καταλαμβάνει τὴν ἑδραν τοῦ διδασκάλου, υπομνησκει πρῶτον εἰς τοὺς ἐκτρεπομένους τὸ καθήκον τῶν, καὶ ἂν ἐκεῖνοι διατελῶσιν ἀτακτοῦντες, σημειοῖ αὐτοὺς καὶ παραδίδει τὴν σημείωσιν εἰς τὸν διδάσκαλον. Οὗτος δὲ μετὰ σύντομον ἀπολογία ἀπιβάλλει εἰς αὐτοὺς τὴν προσήκουσαν τιμωρίαν.

Ἐν τούτοις ὁ διδάσκαλος πρέπει νὰ φροντίζῃ, εἰ δυνατόν, μηδέποτε νὰ λείπῃ ἀπὸ τῆς αἰθούσης τῆς διδασκαλίας, ὅταν ὑπάρχωσιν ἤδη ἐν αὐτῇ οἱ μαθηταὶ συνηγμένοι. Αἱ πλείσται ἀφορμαὶ νεανιευμάτων καὶ ἄλλων ἀταξιῶν δίδονται ἐν καιρῷ τῆς ἀπουσίας τοῦ διδασκάλου. Ἐβρήθη δὲ ὅτι συμφέρει νὰ προλαμβάνωνται τὰ σφάλματα μᾶλλον ἢ νὰ τιμωρῶνται γινόμενα. Ἐπειτα τὴν αἴθουσαν τῆς διδασκαλίας πρέπει νὰ μάθωσιν οἱ μαθηταὶ νὰ ὑπολομβάνωσιν ὡς τόπον ἱερὸν καὶ νὰ φέρωνται μετὰ πολλῆς εὐλαθείας ἐν αὐτῇ. Πρέπει λοιπὸν καὶ ἐλαφρῶν ἀκόμη ἀταξιῶν αἱ ἀφορμαὶ νὰ ἀφαιρῶνται, αἵτινες ἴσως ἔξω ἐν τῇ αὐλῇ γινόμεναι δὲν θὰ ἦσαν ἄξιαι τιμωρίας.

β') Ἡ κατὰ τὴν διδασκαλίαν τάξις.

Ὅπου πολλοὶ διδάσκαλοι συνεργάζονται ἐν τινὶ σχολείῳ, ὁ ἐπιστάτης θὰ κρούῃ τὴν κώδινα ἀκριβῶς κατὰ τὴν τεταγμένην ὥραν τῆς ἐνάρξεως, καὶ ἐν τούτῳ οἱ διδάσκαλοι ἀμελλητὶ ἐμβαίνουν εἰς τὰς αἰθούσας τῆς διδασκαλίας τῶν. Οἱ μαθηταὶ, εἰσερχομένου τοῦ διδασκάλου, θέτουσι γοργῶς τὰ ἐπὶ τοῦ γραφείου βιβλία καὶ πλάκας ὑποκάτω ἐπὶ τῆς ἐπὶ τούτῳ σανίδος, καὶ ἀνίστανται κοσμίως. Μετὰ τοῦτο, κελεύοντος τοῦ διδασκάλου, κάθηνται. Ἐπειτα κελεύει ὁ διδάσκαλος· « Τὰς χεῖρας ἐπάνω! » Καὶ οἱ παῖδες ἀνατείνουσι τὰς χεῖρας ἀμφοτέρως, ἔχοντες τὸ ὑπτιον τῆς χειρὸς ἐστραμμένον πρὸς τὸν διδάσκαλον. Ὁ διδάσκαλος παρερχόμενος θεωρεῖ τὰς χεῖρας πάντων, ἂν ἦναι καθαραὶ. Μετὰ τοῦτο κελεύει· « Στρέψατε αὐτάς! » Καὶ οἱ παῖδες στρέφουσι τὸ πρᾶνὸς τῆς χειρὸς πρὸς τὸν διδάσκαλον, ὅστις πάλιν παρερχόμενος θεωρεῖ αὐτάς. Μετὰ τοῦτο κελεύει· « Τὰ μανδύλιά σας! » Καὶ οἱ παῖδες ἐκφέρουσιν ἐκ τῶν θυλακίων τὰ μανδύλιά των καὶ ἐπιδεικνύουσιν αὐτὰ πρὸς τὸν διδάσκ-

λον. Παρερχόμενος ὁ διδάσκαλος πρὸς θεωρίαν τῶν χειρῶν, θεωρεῖ ἅμα καὶ τὰ πρόσωπα τῶν μαθητῶν καὶ τὰ ὄτα, ἂν ἦναι καθαρὰ, καὶ τὴν κεφαλὴν, ἂν ἦναι λελουσμένη καὶ ἐκτενισμένη, καὶ τὰ ὑποδήματα, ἂν ἦναι καθαρισμένα. Ὅσοι μαθηταὶ δὲν ἔχουσι τι τούτων καθαρὸν καὶ ἐν τάξει, ἢ ἀποστέλλονται εἰς τὴν βρύσιν τοῦ σχολείου, ἵνα νιφθῶσιν, ἢ τοποθετοῦνται εἰς θέσιν ἀποκεχωρισμένην ἀπὸ τῶν ἄλλων μαθητῶν, ἢ μετὰ συχνὴν ἐπανάληψιν ἀποπέμπονται εἰς τὴν οἰκίαν, ἵνα ἐκεῖ καθαρισθῶσι.

Μετὰ τὴν ἐξέτασιν τῆς καθαριότητος γίνεται ἡ προσευχή. Πάντες ἀνίστανται ἐπὶ τῷ κελεύσματι τοῦ διδασκάλου καὶ σταυροῦσι τὰς χεῖρας, καὶ ἀφοῦ οὗτος βεβαιωθῆ ὅτι ἐπικρατεῖ ἐντελής σιγὴ, τάξις καὶ προσοχή, νεύει πρὸς τὸν ἐπιτετραμμένον τὴν ἀπαγγελίαν τῆς προσευχῆς μαθητὴν, καὶ οὗτος λέγει αὐτὴν μεγαλοφώνως, εὐκρινῶς καὶ σεμνῶς. Συνήθως προσευχὴ ἔστω τὸ « Ἅγιος ὁ Θεὸς » τρίς μετὰ τριῶν σημείων τοῦ σταυροῦ, καὶ τὸ « Πάτερ ἡμῶν » καὶ τέλος πάλιν τρίς τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἢ ἄδουσιν ἐν ἀρχῇ πάντες ἄσμά τι ἱερὸν, καὶ μετὰ τοῦτο λέγει ὁ ἐπιτετραμμένος τὸ « Πάτερ ἡμῶν. »

Μετὰ τὴν προσευχὴν, κελεύοντος τοῦ διδασκάλου, καθίζουσιν οἱ μαθηταί, ἐν ἴσῃ ἀπ' ἀλλήλων ἀποστάσει οἱ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ βήθρου, καὶ ἐν εὐθυγραμμίᾳ οἱ ὀπισθεν ἀλλήλων· διότι οὕτω ὁ διδάσκαλος καὶ εὐκολώτερον ἐπιβλέπει πάντας καὶ εὐθὺς αἰσθάνεται καὶ τὴν ἐλαχίστην μετατόπισιν τινος.

Καθήμενοι πρέπει νὰ κρατῶσι τὸν κορμὸν τῶν εὐθῶν καὶ ὄρθιον, ἀκόμη καὶ ὅταν γράφωσι, τοὺς δὲ πόδας νὰ ἔχωσι παρ' ἀλλήλους ἐπὶ τοῦ ὑποποδίου, οὐδέποτε ἐπ' ἀλλήλους, οὐδὲ νὰ κινῶσιν αὐτούς· τὰς δὲ χεῖρας, ἂν δὲν πρέπη νὰ κρατῶσι βιβλίον ἢ γραφίδα, ἢ νὰ σημάνωσι τι δι' αὐτῶν, πρέπει νὰ ἔχωσιν ἀεὶ ποτε συμπεπλεγμένως ἔμπροσθεν τῶν ἐπὶ τοῦ γραφείου· νὰ βλέπωσι δὲ πρὸς τὸν διδάσκαλον ἀτενῶς.

Πρὶν βεβαιωθῆ ὁ διδάσκαλος ὅτι πάντες οἱ μαθηταὶ ἔχουσι τὴν εἰρημένην στάσιν καὶ ὅτι ἐπικρατεῖ ἐντελής σιγὴ καὶ ἡρεμία, δὲν πρέπει νὰ ἀρχίσῃ τὴν διδασκαλίαν του.

Θὰ ἦτο ἀντιπαιδαγωγικόν, ἂν ἤθελεν ὁ διδάσκαλος ἐκάστοτε διὰ μακρῶν ὑπομνήσεων καὶ νουθετήσεων νὰ ἀποκαθιστᾷ τὴν εἰρημένην τάξιν. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀρκεῖ ἐπίσχεσις καὶ σιγὴ αὐτοῦ ἐπὶ τινὰς στιγμάς καὶ προσήλωσις αὐστηροῦ βλέμματος ἐπὶ τοὺς μῆπω ἐλθόντας εἰς τάξιν, ἵνα φέρῃ πάντας εἰς ταύτην. Εἰ δὲ μὴ, ἐν νεῦμα, ἐλαφρὸς κτύπος ἐπὶ τῆς ἔδρας, ἢ ἡρεμαῖα ἐκφώνησις « Προσοχή! » πάντως θὰ ἀποκαταστήσῃ αὐ-

τὴν. Ἐνταῦθα ἔχει εὐκαιρίαν ὁ διδάσκαλος νὰ ἐπιδείξῃ τὴν παιδαγωγικὴν δύναμιν τοῦ ὀφθαλμοῦ του.

Ἄν διὰ τι γελῶιον συμβεβηκὸς ἄπαντες οἱ μαθηταὶ θορυβήσωσι, τότε διατάσσει ὁ διδάσκαλος αὐτοὺς ἐντόνωσ καὶ σπουδαίως νὰ σηκωθῶσιν ὄρθιοι, πάλιν νὰ καθίσωσι, πάλιν νὰ σηκωθῶσι, νὰ ἀνατείνωσι τὰς χεῖρας καὶ νὰ ἐκτελέσωσι τινὰς χειρονομίας, ἴσως καὶ νὰ ψάλλωσι τι, ἔπειτα νὰ καθίσωσι πάλιν, λαμβάνοντες ἢν προείπομεν στάσιν ἐπὶ τινὰ χρόνον ἄς ἐπικρατήσῃ ἄκρα σιγὴ, ὁ δὲ διδάσκαλος ἐν τούτῳ προσβλέπει αὐστηρῶς τοὺς μαθητὰς· ἔπειτα ἀναλαμβάνουσι τὴν διακοπιεῖσαν ἐργασίαν. Εἰς τὸ αὐτὸ ἐπιχείρημα ἄς καταφεύγῃ καὶ ὁσάκις οἱ μαθηταὶ ἔνεκα μακρῶς καὶ ὄχι πολὺ τερπνῆς διδασκαλίας, μάλιστα ἐν ἡμέρᾳ θερμῇ, ἀποκάμνουσι καὶ ἀρχίζουσι νὰ ἀνησυχῶσι.

Κατὰ τὴν διεξαγωγὴν μαθήματός τινος συνήθως τρεῖται ἡ ἐξῆς τάξις· α'. γίνεται ἐξέτασις τοῦ προδεδιδαγμένου ἢ ἐπιθεώρησις οἰκιακῆς ἐργασίας· β'. ἐρμηνεία τοῦ ἐπομένου μαθήματος· γ'. ἐξέτασις τούτου ἂν κατενοήθη· δ'. γραπτὴ ἄσκησις τοῦ δεδιδυγμένου. Ἐπι δὲ πρέπει πάντοτε ὁ διδάσκαλος νὰ δίδῃ οἰκιακὴν ἐργασίαν. Ταύτης τὸ μὲν ποσὸν ρυθμίζεται πρὸς τὰς οἰκιακὰς περιστάσεις τῆς πλειονότητος τῶν παιδῶν σχολείου τινός. Ἄν δηλαδὴ ἐν τινι σχολείῳ μαθητεύουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εὐποροὶ παῖδες, καὶ εὐρίσκειται ἐν πόλει, ὅπου ὁ οἰκιακὸς βίος συνήθως εἶναι κανονικώτερος καὶ ὀλιγώτερον μεταχειρίζεται εἰς τὰς ἀνάγκας του τοὺς μαθητεύοντας παῖδας, ἐκεῖ δύναται ὁ διδάσκαλος νὰ ἐπιβάλλῃ πλεονονα οἰκιακὴν ἐργασίαν. Ἐν δὲ ταῖς κώμαις, ὅπου ὁ οἶκος συνήθως διαθέτει εἰς τὰς χρεῖας του τὸν ἀπὸ τοῦ σχολείου ἐλεύθερον χρόνον τῶν παιδῶν, καὶ ἐν σχολείῳ ἀπόρων παιδῶν πρέπει νὰ εἶναι πολὺ μικραὶ αἱ οἰκιακαὶ ἐργασίαι. Ὡς πρὸς δὲ τὸ ποιὸν, ἢ ἐπιβαλλομένη οἰκιακὴ ἐργασία πρέπει νὰ εἶναι πάντοτε τοιαύτη, ὅποιαν νὰ εἶναι βέβαιος ὁ διδάσκαλος ὅτι καὶ οἱ ἀσθενέστατοι τῶν μαθητῶν θὰ δύνανται νὰ τὴν ἐκτελέσωσιν ἄνευ ξένης βοηθείας.

Κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ἐπιόντος μαθήματος, ἂν δὲν εἶναι χρεῖα νὰ βλέπωσιν εἰς βιβλίον οἱ μαθηταὶ ἢ νὰ γράφωσιν, ὀφείλουσι νὰ ἔχωσι τὴν ἔμπροσθεν εἰρημένην στάσιν καὶ νὰ βλέπωσιν ἀτενῶς πρὸς τὸν διδάσκαλον. Ὁ δὲ διδάσκαλος πρέπει νὰ ὀρθοστατῇ, ἂν δὲν τοῦ εἶναι δυσφῆρτον, καὶ νὰ μένῃ ἐν τῇ αὐτῇ θέσει, οὐχὶ νὰ περιπατῇ ἄνω κάτω· διότι εἶναι δύσκολον εἰς τοὺς παῖδας νὰ παρακολουθῶσι τὰς κινήσεις αὐτοῦ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν· καὶ ἄνευ μεγάλης ἀνάγκης δὲν πρέπει νὰ καταλείπῃ τὴν ἔδραν του.

Κατὰ τὴν ἐξέτασιν πρέπει ὁ διδάσκαλος νὰ ἀποτείνῃ τὴν ἐξεταστικὴν ἐρώτησιν εἰς πᾶσαν τὴν τάξιν, οὐχὶ εἰς ἓνα μαθητὴν προνομασθέντα· διότι οὕτω μόνος ἐκεῖνος φροντίζει περὶ τῆς προσηκούσης ἀποκρίσεως, οἱ δὲ ἄλλοι νομίζουσιν ἑαυτοὺς ἀπηλλαγμένους.

Ἡ ἐρώτησις πρέπει νὰ ἦναι σαφὴς καὶ ὀρισμένη, δηλαδὴ νὰ ἐπιδέχεται μόνον μίαν ὀρθὴν ἀπόκρισιν.

Ἄγρυπτικαὶ εἶναι αἱ ἐρωτήσεις, καθ' ἃς ὁ διδάσκαλος λέγει σχεδὸν ὅλον τὸ ἀποκριτέον καὶ ἀφίνει εἰς τὸν μαθητὴν διὰ τινος ἢ τινων λέξεων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τῆς ἀκολουθίας τοῦ λόγου ὑποδηλουμένων, νὰ ἀποτελειώσῃ τὴν ἀπόκρισιν· καταγέλαστοι δὲ ἐκεῖναι, καθ' ἃς μόνον συλλαβαί τινες καταλείπονται εἰς τὸν μαθητὴν πρὸς ἀπόκρισιν.

Τὸ ἐρωτώμενον πρέπει νὰ δύνανται πάντες οἱ μαθηταὶ νὰ ἀποκριθῶσιν, εἰ δὲ μὴ οἱ πλεῖστοι.

Ἐρωτήσεις, τὰς ὁποίας ἐκ τῶν προτέρων ἤξεύρει ὁ διδάσκαλος ὅτι ὀλίγιστοι εὐφυεῖς δύνανται νὰ ἀποκριθῶσι, δὲν πρέπει νὰ ἀποτείνῃ.

Ἐλαφρῶς δὲν πρέπει νὰ μεταχειρίζεται σχολικὰς ἢ ἀπατηλὰς ἐρωτήσεις.

Οἱ μαθηταὶ οἱ νομίζοντες ἑαυτοὺς ἱκανοὺς νὰ δώσωσι τὴν προσήκουσαν ἀπόκρισιν, σημαίνουσι τοῦτο μετριοφρόνως, ἀνατείνοντες τὸν πῆχυν τῆς δεξιᾶς καὶ τὸν λιχανὸν ἐκ τῶν δακτύλων, στηριζομένου τοῦ ἀγκῶνος ἐπὶ τοῦ βάλθρου. Πᾶσα ἄλλοιχα σήμανσις, οἷον δι' ἀνατάσεως τῆς ὄλης χειρὸς, δι' ἀναστάσεως ἐκ τῆς θέσεως, διὰ προκύψεως, διὰ συστροφῆς τοῦ δακτύλου ἐν τῷ ἀέρι, διὰ φωνῆς ἐγὼ! ἐγὼ! πρέπει ἀνευδότης νὰ καταπολεμηταί.

Μετὰ τὴν ἐρώτησιν ὁ διδάσκαλος πρέπει νὰ δίδῃ εἰς τοὺς μαθητὰς τὸν ἀναγκαῖον χρόνον πρὸς σκέψιν ἢ ἀνάμνησιν· ἔπειτα ὀρίζει συνήθως ἐκ τῶν σημαίνοντων ἓνα τὸν ἀποκρινόμενον. Δύναται ὅμως νὰ ὀρίξῃ εἰς ἀπόκρισιν καὶ ἐκ τῶν μὴ σημαίνοντων, ὡς ἰσχυρῶς νομίζει τοῦτο συμφέρον.

Ὁ ὀρισθεὶς ἀνίσταται ἐν τῇ θέσει τοῦ ὀρθίου, στηρίζει τὰς ἄκρας χεῖρας ἐπὶ τοῦ βάλθρου, (ἢ καὶ σταυρόνει αὐτὰς εἰς μικροτέρας τάξεις,) βλέπει κατ' εὐθείαν πρὸς τὸν διδάσκαλον καὶ ἀποκρίνεται ζωηρῶς καὶ εὐκρινῶς.

Ἡ ἀπόκρισις πρέπει νὰ ἦναι πλήρης πρότασις, οὐχὶ συμπληρωτικὴ τῆς ἐρωτήσεως τοῦ διδασκάλου.

Ἀποκρίσεις διὰ τοῦ ναι καὶ ὄχι, ἢ διὰ τινων λέξεων μόνον, εἰσὶν ἀπόβλητοι, καὶ ἂν ἦναι ὀρθαί. Ὁ λόγος εἶναι προφανής. Ἐν τῷ σχολεῖῳ δὲν πρόκειται νὰ μάθωσιν οἱ παῖδες μόνον τὰ πράγματα, ἀλλὰ νὰ ἀσκηθῶσι καὶ εἰς τὸ λέγειν ὀρθῶς περὶ τούτων. Ἐν τούτοις μόνον εἰς κατωτέρας τάξεις πρέπει νὰ τηρῆται ἀπαράβατος ὁ νόμος οὗτος.

Ὁ μὴ δυνάμενος νὰ ἀποκριθῇ εἶναι τιμωρητέος, οὐ μόνον διὰ τὴν ἄγνοιαν τοῦ ἐρωτώμενου, ἀλλὰ καὶ διότι ἐσῆμανεν. Ἄν δὲ τις ἀποκρίνεται μὲν, ἀλλ' οὐχὶ τὴν ὀρθὴν ἀπόκρισιν, πρὶν καταδικάσῃ τὸν μαθητὴν ὁ διδάσκαλος πρέπει νὰ συλλογισθῇ, ἂν τὸ σφάλμα προέρχεται ἐξ ἀπροσεξίας τοῦ μαθητοῦ εἰς τὸ ἐρωτώμενον ἢ ἐξ ἀμελετησίας, ἢ μᾶλλον ἐκ παρενοήσεως τοῦ ἐρωτώμενου, ἧς αἰτία εἶναι οὐχὶ σπανίως ἀμελῆς, ἀόριστος, ἐπιπόλαιος κατασκευὴ τῆς ἐρωτήσεως παρὰ τοῦ διδασκάλου. Ἐνταῦθα ἔχει ὁ διδάσκαλος εὐκαιρίαν νὰ διδαχθῇ μέγα μέρος τοῦ Γνωθὶ σαυτὸν παρὰ τῶν παιδῶν, ἂν εἶναι ἐπιδεικτικὸς μαθήσεως, δηλαδὴ ἂν δὲν εἶναι ὀξύθυμος, καὶ ἂν δὲν κατέχεται ὑπὸ τῆς ψευδοφιλοτιμίας νὰ θέλῃ νὰ νομίζεται ἀναμάρτητος, καὶ σφαλεῖς νὰ αἰσχύνηται νὰ φανῇ εἰς τοὺς μαθητὰς ὅτι καὶ αὐτὸς ἐσφάλῃ.

Ὅταν πρόκειται περὶ πράγματα, τὸ ὁποῖον ὀφείλουσι πάντες νὰ ἤξεύρωσιν, οἷον κατὰ τὴν ἐξέτασιν μελετημένου μαθήματος, πρέπει νὰ περιμένῃ νὰ σημάνωσι πάντες. Ἄν ὀλίγιστοι σημαίνωσι, πάλιν δίδεται ἀφορμὴ εἰς τὸν διδάσκαλον νὰ συλλογισθῇ μήπως ἡ διδασκαλίχα ἦτο τροφὴ δύσπεπτος ἢ ὑπέρογκος εἰς τοὺς παῖδας, καὶ, ἀντὶ νὰ τιμωρῆσῃ αὐτοὺς, νὰ παρασκευάσῃ ἐκ νέου αὐτὴν εὐπεπτοτέρην.

Ἐν ᾧ μαθητῆς τις ἐξετάζεται οἱ ἄλλοι ὀφείλουσι νὰ προσέχωσιν, ἂν ἀποκρίνεται ὀρθῶς. Καὶ ἂν τις νομίζῃ ὅτι σφάλεται πού ὁ ἐξεταζόμενος, οὐδόλως συγχωρεῖται νὰ παρεμπύπτῃ εὐθὺς διορθῶν, ἀλλὰ δικαιούται νὰ ἀνατείνῃ τὴν χεῖρα, καὶ ὅταν εἶναι καιρὸς, ὁ διδάσκαλος ὀρίζει ἐκ τῶν σημαίνοντων τὸν διορθώσοντα. Ἐνίοτε ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀπαγορευθῇ καὶ τὸ νὰ ἀνατείνωσι τὴν χεῖρα, πρὶν ἀποτελειώσῃ τὸν λόγον του ἢ τὸ ἔργον του ὁ ἐξεταζόμενος· διότι ἐνδέχεται οὗτος μὲν νὰ λέγῃ ἢ νὰ ἐργάζεται ὀρθῶς, ἄλλος δὲ τις, νομίζων ὅτι σφάλεται, ἀνατείνει τὴν χεῖρα, ὁ δὲ ἐξεταζόμενος ἐκ τούτου θορυβούμενος μεταπίπτει ἀπὸ τοῦ ὀρθοῦ εἰς τὸ ἐσφαλμένον.

Ἄντὶ ὀλίγων ἐπὶ μακρὸν χρόνον εἶναι συμφερότερον νὰ ἐξετάζωνται πολλοὶ ἐπ' ὀλίγον χρόνον ἕκαστος· πολλοὶ μὲν, ἵνα συχνότερον ἐξεταζόμενοι πάντες, ὀλιγώτερον τολμῶσι νὰ ἀμελῶσιν, ἐλπίζοντες ὅτι θὰ λάθωσι τὸν διδάσκαλον, καὶ ἵνα συχνότερον ἀσκῶνται ἐπ' ὀλίγον δὲ χρόνον ἕκαστος, διότι εἶναι δύσκολον ἐπὶ μακρὸν χρόνον νὰ κρατῆται ἐντεταμένη ἢ προσοχὴ τῶν μὴ ἐξεταζομένων.

Οἱ μαθηταὶ πρέπει νὰ ἐξετάζωνται ἀναμῆξ καὶ δι' ὀλίγων ἡμερῶν οἱ πάντες εἰς ἕκαστον μάθημα. Πρὸς τοῦτο δύναται ὁ διδάσκαλος νὰ καταστήσῃ δι' ἑαυτὸν τάξιν τινα ἄγνωστον καὶ ἀνεξιχνίαστον εἰς τοὺς μαθη-

τάς. Πρέπει δὲ νὰ φυλάττηται ἀπὸ δύο τινῶν, πρὸς ἃ ἀνεπαισθήτως παρετηρήθη ὅτι βέπει πᾶς διδάσκαλος πρῶτον, ἀπὸ τοῦ νὰ ἐξετάζη συχνότερον τοὺς πλησίον ἑαυτοῦ καθημένους, ἵνα μὴ εἰς τὴν ἀδικίαν τὴν ἐξ ἀνάγκης προσγινομένην εἰς τοὺς ὀπισθεν καθημένους προσθέτη ὁ διδάσκαλος καὶ ἐκούσιον ἀδικίαν· δεύτερον, ἀπὸ τοῦ νὰ ἐξετάζη συχνότερον τοὺς ἰκνωτέρους. Τοῦτου τοῦ δευτέρου αἴτιον εἶναι φυγοπραγμοσύνη τις τοῦ διδασκάλου, διότι οἱ ἀνίκωνοι ἐξεταζόμενοι, παρέχουσι πράγματα εἰς τὸν διδάσκαλον.

Ἄν μέλλῃ νὰ γείνη ἀνάγνωσις ἢ γραφή, καὶ χρῆσις ἄρα βιβλίων καὶ πλακῶν, πρέπει νὰ γίνεται ἡ ἀναφορὰ καὶ ἡ ὑπόθεσις τῶν ὀργάνων τούτων οὐ μόνον ἐν ταχεῖ, ἀλλὰ καὶ ἐν πάσῃ ἡρεμίᾳ. Πρὸς τοῦτο γίνεται ἡ ἐργασία αὕτη διὰ τακτικῶν κελευσμάτων· δηλαδὴ κελεύει ὁ διδάσκαλος τὰ βιβλία (ἢ τὰς πλάκας) ἐπάνω! Ἐν! Ἐν τούτῳ συλλαμβάνουσιν οἱ μαθηταὶ τὰ ἐπὶ τῆς σανίδος ὑποτεθειμένα βιβλία, κύπτοντες, ἐν ἀνάγκῃ νὰ ἴδωσι, πάντες ἐκ τοῦ δεξιῦ μέρους. « Δύο! » Ἐν τούτῳ ἀνυψοῦσι τὰ ληφθέντα ὑπεράνω τοῦ γραφείου, ἔχοντες τὰς χεῖρας ὀριζοντεῖους. « Τρία! » Ἐν τούτῳ καταθέτουσιν αὐτὰ ἐπὶ τοῦ γραφείου ἀφοψητί. Ὅμοια τάξις τηρεῖται καὶ κατὰ τὴν ὑπόθεσιν αὐτῶν. Εἰς τὸν Ἐν! ἀνυψοῦσι τὰ βιβλία εἰς τὰ δύο! θέτουσιν αὐτὰ ὑποκάτω· εἰς τὸ Τρία! θέτουσι τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ γραφείου συμπεπλεγμένας, καὶ λαμβάνουσι τὴν προσήκουσαν στάσιν.

Ἄν πρόκειται νὰ γράψωσιν ἐπὶ πλακῶν ἢ ἐπὶ χάρτου, κελεύει ὁ διδάσκαλος νὰ ὑψώσωσι τὰς γραφίδας, ἵνα ἴδῃ ἂν ἔχουσι πάντες καὶ ἂν εἶναι ἐν καλῇ καταστάσει (ἂν αἱ λίθιναι γραφίδες ἔχουσι τὸ προσήκον μέγεθος καὶ ἂν εἶναι ἐξεσμένα.)

Αἱ πλάκες τῶν παιδῶν πρέπει νὰ ἔχωσιν ἰκανὸν μέγεθος, νὰ εἶναι καλῶς κεχαραγμένοι καὶ νὰ φέρωσιν ἐξηρητημένον τεμάχιον σπόγγου βεβρεγμένου. Εὐχῆς ἔργον εἶναι νὰ μὴ λαμβάνωσιν οἱ παῖδες τὰς πλάκας μεθ' ἑαυτῶν εἰς τὴν οἰκίαν, ἀλλὰ νὰ καταλείπωσιν αὐτὰς εἰς τὸ σχολεῖον. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει γίνεται ἐν καιρῷ ἢ διανομῇ ὡς προσκαλεῖ ὁ διδάσκαλος τοὺς ἐπιμελητὰς τῶν βάθρων καὶ δίδει εἰς ἕκαστον ἐξ αὐτῶν τῶν πλάκας, ὅσοι εἰσὶν οἱ καθήμενοι ἐπὶ ἑκάστου βάθρου. Οὗτοι δὲ, ἂν ὑπάρχῃ διάδρομος μεταξὺ ἑκάστου βάθρου, παρερχόμενοι ἔμπροσθεν καταλείπουσιν ἀνά μίαν εἰς ἕκαστον παιδα· ἂν δὲ δὲν ὑπάρχῃ, φέροντες τὰ ληφθέντα, καθίζουσιν εἰς τὴν θέσιν των, καταλείπουσιν ἔμπροσθεν ἑαυτῶν τὴν ὑποκάτω, καὶ τὰς λοιπὰς πάσας παραδίδουσιν ἕκαστος εἰς τὸν παρκαθήμενον μαθητὴν. Οὗτος πάλιν ἀταλιπὼν τὴν ὑποκάτω ἔμπροσθέν του παραδίδει τὰς λοιπὰς εἰς τὸν ἀτόπιον, καὶ οὕτω μέχρι τέλους. Ἡ

αὕτη τάξις τηρεῖται καὶ κατὰ τὴν συναγωγὴν καὶ παράδοσιν τῶν πλακῶν εἰς τὸν διδάσκαλον. Ἴνα δὲ μὴ λαμβάνῃ ἄλλος ἄλλου πλάκα, χειροτέρων ἀντὶ κλιιτέρας, καλὸν εἶναι ἐν ἀρχῇ τοῦ σχολ. ἔτους ἕκαστος μαθητῆς νὰ καταβάλλῃ τὸ τίμημα εἰς τὸν διδάσκαλον καὶ οὗτος νὰ φροντίσῃ περὶ ἀγορᾶς ὁμοιομόρφων πλακῶν.

Πᾶσα διατάραξις ἢ διακοπὴ τῆς διδασκαλίας πρέπει ἐπιμελῶς νὰ ἀποφεύγηται. Ἡ διδασκαλία καὶ ἀγωγή τῶν παιδῶν ἀπαιτεῖ, καθὼς ἡ κλώσησις, ἡρεμίαν καὶ ζῆσιν. Ὅθεν·

Ἄν οἱ παῖδες θέλουσι νὰ ἐρωτήσωσι τι τὸν διδάσκαλον, πρέπει νὰ σημάνωσι τοῦτο δι' ἀνατάσεως τῆς χειρός. Πρὶν ὁ διδάσκαλος ἐπιτρέψῃ εἰς αὐτοὺς νὰ εἴπωσι τί θέλουσι, δὲν πρέπει νὰ συγχωρῆται μηδεμίαν ἐρώτησις.

Κατὰ τὴν διδασκαλίαν δὲν συγχωροῦνται καταγγελίαι ἢ παράπονα τῶν μαθητῶν εἰς ἀλλήλους, ἢ ἀνακρίσεις. Τὰ τοιαῦτα ἢ διαλύονται συντόμως πρὸ τῆς ἐνάρξεως, ἢ ἀναβάλλονται μετὰ τὸ τέλος τοῦ μαθήματος.

Δὲν συγχωρεῖται κατὰ τὴν ὥραν τῆς διδασκαλίας νὰ ἔρχωνται γονεῖς καὶ νὰ φέρωσι παράπονα ἢ νὰ ζητῶσι πληροφορίας, ἀλλὰ νὰ κἀθηται ἡσυχου περιμένοντες τὸ τέλος.

Γονεῖς ἢ ἄλλοι ἐπισκεπτόμενοι τὸ σχολεῖον, δὲν συγχωρεῖται νὰ περιφέρονται· ἂνω κάτω ἐν τῇ αἰθούσῃ, ἢ νὰ συνδιαλέγωνται μετὰ τῶν μαθητῶν.

Οὐδεὶς διδάσκαλος τῶν συνεργαζομένων, παρὼν κατὰ τὴν διδασκαλίαν ἄλλου, συγχωρεῖται νὰ ἐπεμβάινῃ εἰς τὰ καθήκοντα ἐκείνου, ἐπιβάλλων ἡσυχίαν εἰς τοὺς μαθητὰς, διορθῶν τὰ κατὰ τὴν διδασκαλίαν τυχόν σφάλματά του κ. τ. τ.

Ἄν εἰσέρχεται τις ξένος εἰς τὸ σχολεῖον, πρέπει νὰ ἀνίστανται οἱ μαθηταὶ μόνον ἀφοῦ δώσῃ εἰς αὐτοὺς ὁ διδάσκαλος τὸ πρὸς τοῦτο σημεῖον.

Τὸ νὰ ἐξέρχωνται οἱ μαθηταὶ πρὸς χρεῖαν των κατὰ τὴν ὥραν τῆς διδασκαλίας πρέπει νὰ ἀπομάθωσιν, ἀφοῦ καθ' ἑκάστην ὥραν θὰ γίνεται διάλειμμα καὶ θὰ ἐξέρχωνται οἱ μαθηταὶ. Ἐν τούτοις ὁ διδάσκαλος δὲν δύναται νὰ μὴ δίδῃ τὴν ἄδειαν εἰς τοὺς ἐπιμόνως ζητούντας, ἀλλὰ νὰ ἐπιπλήττῃ καὶ νὰ τιμωρῇ αὐτοὺς, πλὴν, ἂν εἶναι βέβαιος ὅτι διὰ σωματικὴν ἀσθένειαν καὶ ἔχι δι' ἀπρονοησίαν ἢ κακὴν ἔξιν λαμβάνουσι χρεῖαν τούτου.

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ πρώτου προμεσημβρινοῦ καὶ μεταμεσημβρινοῦ μαθήματος σημειώνει ὁ διδάσκαλος εἰς τὸν ἐπὶ τούτῳ ἔλεγχον τοὺς ἀπόντας μαθητὰς. Τοῦτο γίνεται ταχεῶς καὶ ἀλαγχάστως ὡς ἐξῆς. Ἐκαστος ἐπιμελητῆς βάθρου γνωρίζει καλῶς τοὺς ἐπὶ τοῦ βάθρου του καθημένους μα-

θητάς, ἀφοῦ πάντοτε οἱ αὐτοὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ βήθρου καθίζουσιν. Ὁ διδάσκαλος λοιπὸν ἐρωτᾷ « Τίς λείπει; » Οἱ ἐπιμεληταὶ εὐθὺς ἀνίστανται, καὶ ὁ τοῦ Α' βήθρου λέγει μεγαλοφώνως· « Ἐκ τοῦ Α' βήθρου λείπει ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα! ἢ τὸ Α' βήθρον πλήρες! » Καὶ ὁ διδάσκαλος σημειώνει ἐν τῷ ἐλέγχῳ, ἐν ᾧ οἱ μαθηταὶ εἰσὶ καταγεγραμμένοι ἢ καθ' ἣν ἔχουσιν ἐπὶ τῶν βήθρων τάξιν ἢ μᾶλλον ἀλφαριθμητικῶς. Μετὰ τὸν πρῶτον λέγει ὁ δεύτερος τοὺς ἀπόντας· μετὰ τοῦτον, ὁ τρίτος, μέχρι τέλους.

Οἱ μετὰ μίαν ἢ πλείονας ἀπουσίας ἐρχόμενοι εἰς τὸ σχολεῖον ὀφείλουσι νὰ φέρωσι γράμμα τῶν γονέων ἢ κηδεμόνων, δικαιολογοῦν τὴν ἀπουσίαν ἄλλως τιμωροῦνται.

(ἔπεται συνέχεια).

ΣΗ. ΜΑΡΚΑΤΗΣ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ
ΠΑΡΑ ΡΩΜΑΙΟΙΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑΣ.

(Ἰθ. συνέχ. σελ. 105)

ΜΕΡΟΣ Α'.

Τὰ δὲ παραγγέλματα, οἷς ἠκολούθησαν πρὸς ἀνατροφήν καὶ ἐκπαίδευσιν τῶν παιδῶν καὶ τὸν τρόπον καὶ τὰ ἐπὶ τούτῳ βοηθήματα θὰ ἐπληροποροῦμεθα ἐν πλάτει καὶ ἀκριθείᾳ, ἂν διεσώζοντο τὸ παρὰ Μακροβίῳ (Saturn III 6) μνημονευόμενον σύγγραμμα τοῦ περιωνύμου Μάρκου Πορκίου Κάτωνος, τοῦ τιμητικοῦ « de liberis educandis » περὶ τοῦ πῶς δεῖ ἀνατρέφειν τοὺς παῖδας καὶ τὸ τοῦ Μάρκου Τερεντίου Ουάργωνος, ἀνδρὸς λογιωτάτου ἀπάντων τῶν Ῥωμαίων « Antiquitates rerum humanarum » ἢ ἄλλου τινὸς Τερεντίου βίβλοι, ἐν αἷς ἱστοροῦνται Ῥωμαϊκὰ γεγονότα. Τούτων ἀπάντων γίνεται ἡ προσήκουσα μνήμη καὶ ἐκτίμησις ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν εἰδικῶς περὶ τὸ ζήτημα τῆς τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων ἀγωγῆς καὶ παιδείας ἀσχοληθέντων Niemeyer, Cramer, Krause κτλ. Καὶ ὅμως ἐκ τῆς συλλογῆς τῶν εἰς τὴν δημοσίαν ἀγωγὴν καὶ τὸν κατ' οἶκον βίον ἀναφερομένων πιστεύεται, ὅτι οὐτ' ἐν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος περίοδῳ, οὐτ' ἐν τῇ ἐπομένῃ ἢ ἀγωγῇ ἐγένετο δημοσία, ἀλλ' ἰδιωτικὴ διότι οἱ Ῥωμαῖοι δὲν ἐθέσπισαν διὰ νόμων ἵνα οἱ

παῖδες αὐτῶν ἀνατρέφονται καὶ διδάσκονται δημοσίᾳ, μηδ' ἵνα αἱ σωματικαὶ ἀσκήσεις ἐπιτελῶνται κατὰ προδιαγεγραμμένον τρόπον, ἕτε νομίζοντες, ὅτι τοῦτο δεόν ν' ἀφίνηται εἰς τὴν κρίσιν τῶν γονέων. Ἐν τούτοις ἐπειδὴ ἡ Ῥωμαϊκὴ οἰκογένεια ἦτο ὁ πυρὴν τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἀγωγῆς, ἠμπόρουν νὰ πιστεύωσιν, ὅτι ἡ νεολαία ἐξετρέφετο κατὰ τὸ ἔθος τῶν Ῥωμαίων. Καὶ τοῦτο μὲν οὐχὶ ἐκ τύχης, ἀλλὰ προβεβουλευμένως ἐπετρέπετο τοῖς γονεῦσιν, ὡς ἐμφαίνει τὸ ἐξῆς περὶ πολιτείας (IV 2) χωρίον τοῦ Κικέρωνος « κατ' ἀρχάς, λέγει ὁ Κικέρων, δὲν ἠθέλησαν (οἱ Ῥωμαῖοι) ἵνα ἡ ἀνατροφή τῶν παιδῶν, περὶ ἣν οἱ Ἕλληνες πολλὰ μάτην ἐμάχθησαν καὶ δι' ἣν μόνον ὁ Πολύβιος ὁ ἡμέτερος ξένος καταμέμφεται τὴν ὀλιγωρίαν τῶν ἡμετέρων καθεστώτων, ὀρισθῆ δι' ἐγχωρίων νόμων ἢ δημοσίᾳ νὰ προβάλληται, ἢ νὰ ἴναι καὶ ἡ αὐτὴ ἀπάντων. » Αἰτία δὲ τοῦ πράγματος (ἦν παρσιωπᾷ ὁ Κικέρων) ἦτο πιθανῶς, ὅτι τὰ τέκνα δὲν ἀνῆκον εἰς τὴν πολιτείαν, ὡς παρὰ Λακεδαιμονίους, ἀλλ' εἰς τοὺς γονεῖς ἢ κάλλιον εἰπεῖν εἰς τὸν πατέρα ἔχοντα καὶ τοὺς υἱοὺς καὶ τὴν οἰκογένειαν ὑπὸ τὴν ἑαυτοῦ κυριότητα. Ἴνα λοιπὸν μὴ φαίνεται μειομένη ἢ ἐν τῷ οἴκῳ κυριαρχία ἀπήρσσε τοῖς Ῥωμαίοις ἡ καθιέρωσις ῥητοῦ γνῶμονος, ἢ νόμου, πρὸς ὃν ὄφειλε νὰ μεθαρμόζηται ἡ ἐκπαίδευσις καὶ δὴ ἅπαντες, ἢ οἱ πλείστοι νὰ ἐκμορφῶνται ἐν τοῖς ἑαυτῶν διδάγμασιν. Ἐντεῦθεν ἅπαντα, ἢ ἂν τὰ πλείστα, παρέμειναν τοῖς γονεῦσι, διὸ ὁ Σαγιέκας (de benef. III, 17) λέγει « ἐπειδὴ τῇ νεότητι ὠφέλιμον εἶναι τὸ ἄρχεσθαι, ἐτάξαμεν ἐπ' αὐτῶν οἴοναι κατ' οἶκον ἄρχοντας, ὑφ' ὧν τῆς φυλακῆς νὰ συγκρατῶνται. » Ὅθεν δημοσία σχολεῖα ἐν ταύτῃ τῇ περιόδῳ δὲν ὑπῆρχον παρὰ Ῥωμαίοις. Μνημονεύουσι δὲ οἱ συγγραφεῖς τὰ ἐν ταῖς σχολαίαις πράγματα καὶ τοὺς ἐν δημοσίαις τόποις ἐπιτελουμένους ἀγῶνας. Πρώτην μνησίαν Ῥωμαϊκοῦ σχολεῖου¹ ποιεῖται Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς (Ῥωμ. Ἀρχ. Γ'. 93) ἱστορῶν, ὅτι ὁ Νάβιος ὀνομαστὸς οἰωνοσκόπος τῆς ἐποχῆς τοῦ Ταρκυνίου Πρίσκου παῖς ὢν ἔτι ὠδηγήθη εἰς Ῥώμην ὑπὸ τοῦ ἑαυτοῦ πατρὸς, διαγνόντος τὴν περὶ τὴν μαντοσύνην ἐπιδειξιότητα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ καὶ ἐπέμθη εἰς σχολεῖον. Ἐκμαθὼν δὲ τὰ πρῶτα στοιχεῖα παρὰ διδασκάλῳ Ἐτρούσκῳ ἐμπειροτάτῳ τῶν μελλόντων ἐρμηνευτῇ, παρεδόθη πρὸς ἐκπαίδευσιν. » Ἡ ἀφήγησις ἔχει τι τὸ μυθώδες, ὡς ἄλλα ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ περὶ σχολῶν ἱστοροῦμενα. Ἄλλης ἐποχῆς

¹ Τὰ παρὰ Ῥωμαίοις παιδαγωγεῖα ἐκαλοῦντο scholae ἢτοι σχολαί, ἀνάπαυλαι, ἀπὸ τοῦ ἐπιπόνου δημοσίου βίου, ἢ ludii=ἀγῶνες τοῦ πνεύματος, οἱ δὲ διδάσκοντες ludi magistri=(διδάτκαλοι τοῦ ἀγῶνος).

μένονται ὁ Λίβιος (VI 25) ὁ Κάμιλλος δῆλον ὅτι εἰσελάσας εἰς τὴν εἰρη-
νευθεῖσαν πόλιν τῶν Τούσκων βλέπει ἀνεπεπταμένως τὰς πύλας καὶ ἐν
ἀνοικτοῖς παραπήγμασιν ἅπαντα προκείμενα καὶ παιδαγωγεῖα θροοῦντα
ἐκ τῶν φωνῶν τῶν μαθητῶν. Ἀλλαχοῦ πάλιν (V, 27) ἱστορεῖται ὑπὸ τοῦ
αὐτοῦ τὸ παιδευτήριον τῶν Ἑτρούσκων τὸ ἐν Φαλερίῳ (πρωτευούση τῶν
Φαλίσκων τῶν νῦν civita Caetellana) καὶ τὸ παρὰ τοῖς Φαλίσκοις ἐπικρα-
τῆσαν ἔθος, καθ' ὃ πλείονες ἅμα παῖδες τὸν αὐτὸν διδάσκαλον καὶ παι-
δαγωγὸν ἔχοντες διετέλουσαν ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν αὐτοῦ, ἐπάγοντος τοῦ
Λιβίου, ὅτι ἡ συνήθεια αὕτη παρέμεινεν ἐν Ἑλλάδι ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ ἐπο-
χῆς, καὶ ὅτι οἱ τῶν προυχόντων υἱοὶ ἐξεπαιδεύοντο ὑπὸ τοῦ διαπρέπον-
τος ἐπὶ ταῖς γνώσεσιν. Εἰ καὶ ὁ Λίβιος ἀφηγεῖται τὸ γεγονός οὐχὶ πολὺ
ἐπηκριδωμένως, ὅπως ποτ' ἀν' ἡ ἐκ τῶν λέξεων αὐτοῦ κατάδηλον γίνεται,
ὅτι καὶ πλείονες ἐγένοντο οἱ ἐν Φαλερίῳ διδάσκαλοι καὶ πλείστοι τῶν
μαθητευομένων διεπιστεύοντο ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν ἑνὸς ἐκάστου ἐκείνων,
ὅτι τῶν ἐπιφανῶν οἱ υἱοὶ ἐδιδάσκοντο ὑπὸ τοῦ λογιωτέρου καὶ ὅτι τε-
λευταῖον κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦ Καμίλλου καὶ τοῦ Λιβίου οὕτω κατίσχυσε
τὸ ἔθος, ὥστ' ὁ αὐτὸς νὰ ἦναι διδάσκαλος καὶ παιδαγωγὸς τῶν παίδων,
ἀλλ' ὅτι παρ' Ἑλλησιν ἐνέμεινεν ἡ συνήθεια αὕτη μέχρι τῶν χρόνων τοῦ
Λιβίου. Ὁ δὲ Πλούταρχος λέγει, ὅτι οἱ Φαλίσκοι, ὡς οἱ Ἕλληνες, εἶχον
κοινὸν τὸν αὐτὸν καὶ διδάσκαλον καὶ παιδαγωγὸν, μὴ προστέθεισιν ὅμως
τίνες τῶν Ἑλλήνων. Ὅπου δὲ παιδαγωγοὶ παρακολουθοῦντες τοὺς παῖδας
ἐχρησίμευον καὶ ὡς διδάσκαλοι, παρέδιδον τοὺς υἱοὺς ἐκείνων μόνον τῶν
οἰκογενειῶν, παρ' ὧν ἐλάμβανον μισθὸν καὶ οὐχὶ τοὺς τῶν ἄλλων πο-
λιτῶν. Ἐντεῦθεν δῆλον, ὅτι οὔτε παρὰ τοῖς Ἑτρούσκοις, οὔτε παρὰ τοῖς
Λατίνοις ὑπῆρχον δημοσία σχολεῖα ἐπισήμως ἰδρυμένα καὶ δημοσία δα-
πάνῃ συντηρούμενα, εἰς ἃ ἐπετρέπετο ἡ φοίτησις τῶν τέκνων ἀπάντων
τῶν πολιτῶν. Ἐν δὲ τῷ μνημονεύειν Ῥωμαϊκῶν παιδευτηρίων ἐπέρχεται
ἡμῖν χωρίον τοῦ Λιβίου (III, 44) ἐνθα παρέχεται τῷ ἱστορικῷ εὐθετος ἡ
εὐκαιρία ἵνα εἴπῃ τι βεβαιότερον περὶ τῆς ἀρχαίας τῶν Ῥωμαίων παιδευ-
σεως καὶ τῶν σχολείων αὐτῶν, ἀφηγούμενος μάλιστα ἀρίγνωτον γεγονός,
τοσοῦτον ἀπέχον τῶν ἰδίων χρόνων, ἐν οἷς τὸ σύστημα τῆς διδασκαλίας
τέλεον μετεβλήθη, πλὴν ἄλλ' ὅμως ἄκρω δακτύλῳ ἀπτόμενος τῆς ὑποθέ-
σεως λέγει «διότι αὐτόθι ἐν μέσῳ τῶν καπηλείων ὑπῆρχον παιδαγωγεῖα.»
Μικρὸν δ' ἀκριβέστερον ἀφηγεῖται τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ὁ Διονύσιος ἐνθ'
ἀνωτέρω (11, 21). Ὁ Ἀππίος Κλαύδιος δέκαρχος ἐπλήγη τῷ ἔρωτι τῆς
ἐκ πληθῶν ὁμοιωμένης Ὠσεργινίας, ἥτις τὸ 15 ἔτος τῆς ἡλικίας
ἄγουσα καὶ μεμνηστευμένη ἐφοῖτα εἰς παιδαγωγεῖον, ἐργαζόμενον ἐν

καλύβαις, κειμέναις παρὰ τὴν ἀγοράν. Οὐδέποτε δ' ἐν τοῖς ἐμπροσθεν
ὤμίλησε περὶ Ῥωμαϊκοῦ παρθεναγωγείου, οὐδὲ περὶ σχολῆς, εἰς ἣν ἐσύ-
χναζον αἱ τὴν ἡλικίαν ἀχιμαϊότεραι παρθέναι. Καὶ ἡ σχολή, εἰς ἣν ἐφοῖτα
ἡ Οὐσεργινία καὶ αἱ ἄλλαι κόραι, ἦτο ἰδιωτικὴ. Ἐντεῦθεν καταδεικνύεται,
ὅτι παρὰ Ῥωμαίοις ἐπὶ τῶν προτέρων χρόνων ὑπῆρχον τοιαῦτα παιδα-
γωγεῖα, ἐν οἷς οἱ παῖδες προστοιχεῖοντο. Ἀλλὰ δημοσία σχολεῖα οὐδ'
ἐν τοῖς ἐπιγενεστέροις καιροῖς, ὅτι ἠττηθέντων τῶν Καρχηδονίων, τῶν
Μακεδόνων, τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν βασιλέων μέγιστος
πλοῦτος καὶ ἀνάριθμα χρήματα ἐπεσφωρεύθησαν ἐν τῇ πόλει καὶ ἐν τῷ
δημοσίῳ ταμείῳ, ἀνευρίσκονται παρὰ Ῥωμαίοις, οἵτινες τὸ ἔθος τῆς κατ'
οἶκον ἐκπαιδεύσεως τῶν τέκνων αὐτῶν, τὸ παρὰ τῶν προγόνων παραλη-
φθέν, πιστῶς ἐτήρησαν καὶ καθ' ἅπαντας τοὺς χρόνους τῆς δημοκρατίας.
(ἔπεται συνέχεια).

N. ΠΕΤΡΗΣ.

▲.

Οὐδὲν τὸ μικροῦ λόγου ἄξιον ἐν τῇ διαγωγῇ τοῦ παιδός.

(Ἰδὲ συνεχ. ἐν σελ. 133).

Μικρά τις κατὰ τὸ φαινόμενον ἔλλειψις, παραμεληθεῖσα δύναται νὰ
καταστῇ πηγὴ σοβαροῦ καὶ ἐπικινδύου ἐλαττώματος. Τὸ μικρὸν δένδρον,
τὸ ὅποιον ἐν τῇ αὐξήσει του κλίνει πρὸς τὸ ἐν ἡ τὸ ἕτερον μέρος, ἀνευ
τῆς μεσολοβήσεως τοῦ κηπουροῦ ἀναμφιβόλως ἤθελε γίνεαι στρεβλὸν καὶ
ἐλλειμματικόν. Ἄν ἀγαπᾷς τὸ τέκνον σου, τὸν μαθητὴν σου, δὲν θὰ καμ-
μύσης τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὰ μικρὰ ἁμαρτήματά του, ἄλλως θὰ ἔλθῃ
ἡμέρα καθ' ἣν θέλουσιν ἀντηγήσει εἰς τὰ ὠτά σου θορυβώδεις κραυγαί,
φωναὶ ἀτινες θὰ σὲ κάμωσι νὰ φρικιάσῃς. Ἐσο ἀνεκτικὸς πρὸς τὰ τέκνα
σου, καὶ δείκνυε μακροθυμίαν πρὸς τὰς ἀδυναμίας, χωρὶς ὅμως νὰ σὲ δια-
λανθάνῃ ὅτι πρὸς θεραπείαν τοῦ ἀσθενοῦς, πρὸς ἀνακούφισιν τοῦ παθή-
ματος αὐτοῦ, δὲν πρέπει νὰ ὑποχωρῆς εἰς τὰς ἰδιοτροπίαις του. Τοῦναν-
τίον μάλιστα πρέπει νὰ μεταχειρίζῃσαι πάντα τὰ δυνατὰ μέσα, ἵνα τὸν
βοηθήσῃς καὶ νὰ καταφεύγῃς καὶ εἰς τὴν βίαν διὰ νὰ τὸν ἐξαναγάσῃς
νὰ λάβῃ φάρμακον δυσάρεστον μὲν, ἀλλὰ σωτήριον. Εἶνε λοιπὸν λόγος
ἀποχωρῶν νὰ μὴ ἐγγίσης τὸ ἔλκος, ἀν τοῦτο προξενῇ ἀλγηδόνας εἰς τὸν

πάσχοντα; Εἶνε αἰρετώτερον νὰ ἀφήσωμεν τὸ ἔλλος νὰ καταβρώσῃ τὰς σάρκας μέχρι τῶν ὀστέων, καὶ νὰ καταστῇ ἀνίατον, ἢ νὰ ποιήσωμεν ἐγκαιρῶς χρήσιν ὠφελίμου καὶ δραστηρίου φαρμάκου; Οἱ φρόνιμοι γονεῖς καὶ παιδαγωγοὶ δὲν ἔχουσι ἀνάγκην τῶν τοιούτων παρατηρήσεων· γινώσκουσιν πόσῳ μᾶλλον ἐν τῇ ἀγωγῇ ἐπιτυγχάνουσι λέγοντες κάμε τοῦτο, ἢ ἐρωτῶντες τί θέλεις νὰ κάμῃς; Ἄλλ' ὅταν, φεῦ, οἱ παιδαγωγοὶ, παῖδες καὶ αὐτοὶ ὄντες διὰ τὴν μικρὰν πνευματικὴν αὐτῶν ἀνάπτυξιν, ἔχουσι ἀνάγκην ἐπιστάσις, τὰ πτωχὰ παιδία εἰσὶν ἀληθῶς ὀρφανὰ, καὶ ἡ οἰκογένεια στερεῖται ὀδηγοῦ. Ἐάν, ὡς ἐπὶ παραδείγματι, παῖς τις κλέψῃ ἀθυρμάτιόν τι ἀφ' ἐνὸς τῶν συντρόφων του, παρέρχεται τὸ γεγονός τοῦτο ἐν σιωπῇ, χωρὶς νὰ προτιδῶσιν, ὅτι αὐτὴ ἐκείνη ἡ χεὶρ ἢ τὸ ἀθυρμάτιον ἀφαιρέσασα, θὰ πειραθῇ ὕστερον νὰ κλέψῃ κῶσμημά τι ἢ βελάντιον. « Οἱ γονεῖς, λέγει συγγραφεὺς τις Ἄγγλος, ἔνεκα τῆς πρὸς τὰ ἐπιμικρὰ τέκνα ὑπερβαλλούσης ἐπιεικειᾶς τῶν φθειροῦσι πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς σπέρματα τῆς φύσεως· ἔπειτα ἐκπλήσσονται βλέποντες ρυάκια ἀκάθαρτα, ὡν τὰς πηγὰς αὐτοὶ οὗτοι ἐμβόλυναν. Διότι ἀφοῦ μεγαλώσωσι τὰ τέκνα τῶν καὶ μετ' αὐτῶν συναυξήσωσιν αἱ κακαὶ αὐτῶν ἕξεις, οἱ γονεῖς οἱ μὴ δυνάμενοι ἤδη νὰ διαθρύπτωσιν αὐτὰ, καὶ μετ' αὐτῶν νὰ διασκεδάζωσι, καλοῦσι τότε πρῶτον αὐτὰ πονηρὰ, πνεύματα διστραμμένα, πλήρη κακίας· δυσχεραίνουσι βλέποντες αὐτὰ πεισματώδη καὶ ἐπιρρηπῆ εἰς τὰς κακὰς ἐκείνας ἕξεις, ἅς τινες αὐτοὶ τοῖς ἐνέπνευσαν καὶ ὑπέθαλψαν. Καὶ τότε, ὅποτε εἶνε ἴσως λίαν ἀργὰ, πολὺ ἐπιθυμοῦσι νὰ ἐκρίζωσωσι τὰ κακὰ ἐκείνα βότταν, ἅτινα αὐτοὶ ἰδίαις χερσὶν ἐφύτευσαν, καὶ ἅ τινα τόσον βαθέως ἐρρίζωσαν, ὥστε δυσκόλως ἀποσπῶνται. Διότι, ἂν τι παιδίον συνείθισε κατὰ τὴν παιδικὴν αὐτοῦ ἡλικίαν νὰ ἔχῃ πλήρη ἐλευθερίαν νὰ πράττῃ ὅ,τι θέλει, διατὶ ἀπορῆς, ἀφοῦ ἀνδρωθῇ, ἀνέχῃ ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ προνομίου, καὶ τὸ πᾶν κινή, ἵνα ἐξακολουθῇ ἀπολαῦον τούτου; Τὸ παιδίον, τὸ ὁποῖον πρὶν ἢ μάθῃ νὰ ψελλίξῃ ἢ νὰ βραδίξῃ, ἀπέκτησεν ὑπεροχὴν τινα ἐπὶ τῆς τροφοῦ του, δυνάμενον δὲ ἤδη ὀλίγον νὰ λαλῇ ἔλαβε πλήρες κράτος ἐπὶ τῶν γονέων του, διὰ τί παραπολὺ, γενόμενον μέγα, δηλ. ταχύτερον καὶ δεξιώτερον ἢ πρότερον, ἀφῆκας νὰ χαλιναγωγῆθῃ καὶ νὰ ἐξαναγκασθῇ νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν θέλησιν τοῦ ἄλλου; Διατὶ ἀφοῦ ἐγκατελείφθη εἰς ἑαυτὸ μέχρι τοῦ ἐβδόμου τῆς ἡλικίας του ἔτους, κατὰ τὸ δέκατον τέταρτον ἢ τὸ 20 στερεῖται προνομίου ὅπερ ἡ ἐπιεικεία τῶν γονέων του τοσοῦτον εἰς αὐτὸ ἐπεδαψίλευσεν; »

ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΔΥΟ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ

ΥΠΟ ΠΑΝ. Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ.

Ἐπιτολὴ ἕκτη.

(συνέχ. τῆς ἑστῆς σ. 95)

Τὰ σχολεῖα τὰ δημοτικὰ οὐδέποτε ἐφάνησαν παρ' ἡμῖν γνωρίζοντα τὸν οὐσιώδη καὶ κύριον αὐτῶν σκοπὸν. Ὡς τοιοῦτος ἐθεωρήθη πάντοτε ἡ διδασκαλία τῆς μηχανικῆς ἀναγνώσεως, τῆς γραφῆς καὶ τῶν 4 πράξεων τῆς ἀριθμητικῆς. Ἄν δὲ ἐκτὸς τῶν μαθημάτων τούτων διδάσκωνται καὶ ἄλλα μαθήματα, τοῦτο δὲν λέγει ἄλλο ἢ ὅτι τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ἐπεδιώχθη καὶ δι' ἄλλων μέσων. Τόσον δὲ ἐλεεινῶς καὶ ἀσυνειδήτως μανθάνονται τὰ μαθήματα ταῦτα καὶ τόσον τυραννικὰ καὶ πισστικά τοῦ πνεύματος τῶν μαθητῶν πάντοτε ἐδείχθησαν, ὥστε εὐχῆς ἔργον εἶνε καὶ χάριν τῆς ὠφελείας τῶν μαθητῶν καὶ πρὸς διευκόλυνσιν τῶν διδασκάλων νὰ ἐξαλειφθῶσιν ἐκ τοῦ προγράμματος τῶν ἀλληλοδιδασκτικῶν σχολείων. Ὅτι δὲ οὐδέποτε διὰ τῶν δημοτικῶν σχολείων ἐπεδιώχθη μεθοδικὴ διαπαιδαγωγικὴ καὶ διδασκαλία τοῦ λαοῦ, ἀποδεικνύεται τρανότατα πρῶτον μὲν ἐκ τῶν παντὸς εἶδους βωπογοργικῶν βιβλίων, δι' ὧν ἀπομωραίνεται ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ὁ Ἑλληνικὸς λαός¹, ἔπειτα δὲ καὶ ὅτι αὐτοὶ οἱ νομοθέται καὶ προστάται τῆς δημοτικῆς παιδείσεως ἠνείχοντο νὰ ἀναγινώσκωνται ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις συγγραφεῖς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ γλώσσῃ ὅπως ἀκατάληπτοι καὶ εἰς μαθητὰς καὶ εἰς διδασκάλους. Καὶ τὰ ἀποτελέσματα τοιαύτης ἐκρύθμου τῶν σχολείων καταστάσεως ὑπῆρξαν νὰ ποιήσωσι τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, ὅστις ἐν καιρῷ τῆς δουλείας του ἐταξείδενεν εἰς μακρινὰς χώρας, στερούμενος καὶ κκουχούμενος ὅπως μάθῃ γράμματα, νὰ σικαθῇ αὐτὰ. Ἡ τιμὴ πρὸς τὰ γράμματα, τὰ ὁποῖα πάντοτε ἡ εὐγενὴς

¹ Ὅσον ὑπερβολικὴ καὶ ἂν φαίνεται ἡ ἔκφρασις τοῦ φίλου Ἀγαθόφρονος, λέγει ὁμοίως μεγάλας ἐλλείψεις τῶν παρ' ἡμῖν ἐν χρήσει διδασκτικῶν βιβλίων τοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Ἐν δὲ ὅπερ παράδοξον ἡμῖν φαίνεται εἶνε ὅτι τὰ νεώτερα βιβλία ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τῆς ὕλης μειονεκτοῦσι πολὺ τῶν παλαιωτέρων. Πολλοὶ τῶν νεωτέρων συγγραφέων φαίνεται ὀρμώμενοι ἐκ τῆς ἀρχῆς ὅτι τὰ παιδία μόνον παιδαριώδη καὶ μωρὰ διηγήματα δύνανται νὰ ἐνοῶσιν εἰσάγουσιν αὐτοὺς εἰς χοροὺς ἀρκτων καὶ κακασμῶν ὀρνίθων, ὅπως ἐκεῖ μορφωθῶσι χαρακτῆρες, οἵτινες θὰ ὑπερμαχῶσιν ποτε τοῦ καλοῦ καὶ δικαίου ἐν τῇ πολιτείᾳ. Π. Π. Οἰκ.

τοῦ Ἑλλήνος φύσις καὶ ἐν τοῖς χρόνοις τῆς ἐσχάτης ἀμαθείας καὶ βαρβαροκρατίας ἠγάπησε, τόσον μικρὰ ἔγεινε τὴν σήμερον, ὥστε δὲν ἐκπλήττονται καὶ αὐτοὶ οἱ διδάσκαλοι πλέον διὰ τοῦτο!

Βεβαίως ἡ ἀνάγνωσις καὶ γραφὴ διεδόθη παρὰ τῷ λαῷ· ἀλλ' εἰς τί ὠφέλησεν; Ἔγεινεν ἄρα γε ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς καλλιτέρος κατὰ τι ὑπὸ τῶν δημοτικῶν σχολείων; Ἄν δὲν συνειργάζοντο καὶ ἄλλοι παράγοντες εἰς τὴν πρόοδον τῆς Ἑλληνικῆς κοινωνίας, ἐπριμένοντο δὲ πάντα ἐκ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, ἡ παροῦσα κατάστασις ἡμῶν θὰ ὑπῆρχε κατάστασις οὐδαμῶς διάφορος καταστάσεως ἐν χρόνοις, ὅτε δὲν ὑπῆρχον σχολεῖα ἐν Ἑλλάδι. Μὴ ἀπατώμεθα νομίζοντες ὅτι ἡ ἀνάγνωσις ἡ μηχανικὴ καὶ ἡ γραφὴ διαδεδομένα παρὰ τῷ λαῷ ἐμφαίνουσι κατάστασιν κοινωνικῆς πρόοδου. Διότι αὐτὰ, τῆς διανοίας οὔσης ἀπαιδεύτου, οὐδέποτε δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς μέσα πρὸς ἀπόκτησιν γνώσεων καὶ βελτίωσιν τοῦ ἀτόμου.

Τοιοῦτων ὄντων τῶν δημοτικῶν σχολείων γεννᾶται τὸ ζήτημα ἂν πρέπη νὰ ἐπιδιώξωσι σήμερον ἄλλον σκοπὸν ὑψηλότερον. Δὲν πιστεύω νὰ εὐρεθῆ Ἕλληνας, ὅστις νὰ μὴ ἐπικροτήσῃ εἰς τὴν γνώμην ταύτην. Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς, ὅστις ἐν καιροῖς χαλεποῖς πολλὰ ὑπέστη, γενναίως ἀμυνόμενος ὑπὲρ τοῦ ὀνόματός του καὶ τῆς πίστεώς του, ὅστις ἐξεληθὼν πολέμου βρῆκαρωτάτου, ἦν ἐστερημένος τῶν πάντων, εὗρεν ὁμολογουμένως ἀμοιβὴν τῶν δεινῶν, τὴν ἐλευθερίαν, ἣτις ἀφειδῶς αὐτῷ δι' ἐλευθερωτάτου πολιτεύματος ἐδωρήθη. Ἄλλ' ὅσον δύναται τις νὰ ἐπικροτήσῃ εἰς τὴν μεγάλην ταύτην εὐεργεσίαν τῶν γενναίων ἐκείνων ἀνδρῶν καὶ ὅσον αἰσθάνεται ἐπὶ τούτῳ ἕκαστος Ἕλληνας τὴν καρδίαν εὐγνωμονέστατα διακειμένην, τοσοῦτον ἐξ ἄλλου μέρους λυπεῖται ὅτι δὲν ἐλήφθη συγχρόνως φροντίς, ὅπως ὁ λαὸς κατασταθῆ ἄξιός τῶν ἐλευθεριῶν του, ὅπως ὁ λαὸς γνωρίσῃ τίνα καθήκοντα καὶ τίνα δικαιώματα ἔχει. Ἡ ὀλιγωρία περὶ τὴν ὀρθὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ λαοῦ παρέσχεν αὐτὸν ἔρμαιον εἰς τοὺς ἰδιοτελεῖς σκοποὺς τῶν ἰσχυρῶν τῆς ἡμέρας. Μεταξὺ δὲ τούτων καὶ τοῦ λαοῦ ἐγένετο τὸ συμβόλαιον τῆς ἀμοιβαίας ὑποστηρίξεως, ἐγεννήθησαν ἐντεῦθεν ἀμοιβαῖαι ἀξιώσεις δι' ἃς καὶ οἱ ἰσχυροὶ καὶ ὁ λαὸς ἐξέκλιναν τῆς ὀρθῆς ὁδοῦ, περιεγράφη δὲ κύκλος ἐνεργειῶν ἰδιοτελῶν, ἐντὸς τοῦ ὁποίου δὲν δύναται ἔθνος μάλιστα τὸ Ἑλληνικόν, πρὸς ὃ τόσαι χιλιάδες ψυχῶν δούλων στρέφουσι τοὺς ὀφθαλμοὺς των ζητοῦσαι ἀνθρωπισμὸν, περισσότερον χρόνον νὰ μένῃ.

Τὸ ζήτημα λοιπὸν δὲν εἶνε νὰ προσθέσωμέν τι εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα, ἀλλὰ νὰ ἀναδιοργανώσωμεν αὐτὰ τοιοῦτοτρόπως, ὥστε δι' αὐτῶν νὰ διαπαιδαγωγηθῇ ὁ λαὸς καὶ κατασταθῆ ἄξιός τῶν ἐλευθεριῶν αὐτοῦ. Εἰ

δὲ μὴ, πρέπει καὶ τὰ τῆς πολιτείας νὰ κανονισθῶσι κατὰ τὴν κατάστασιν τοῦ λαοῦ. Διότι λαὸς ἀπαιδεύτος καὶ ἐλεύθερον πολίτευμα εἶνε δύο πολέμια πρὸς ἄλληλα, ὃν ἡ συνύπαρξις φέρει θάνατον εἰς ἀμφοτέρω. Ἐν λοιπὸν ἐκ τῶν δύο ἀνάγκη κατεπεύγουσα νὰ γείνη ἢ νὰ μεταβληθῶσι τὰ τῆς πολιτείας καὶ νὰ στερηθῆ τῆς ἐλευθερίας του ὁ λαὸς, εἰς τὰ σπλάγχχνα τοῦ ὁποίου καὶ ἐν τοῖς χρόνοις τῆς ἐσχάτης δουλείας διετηρεῖτο κἀκούσα ἢ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὰ καλὰ ῥοπή ἢ νὰ ἐκπαιδευθῆ ἄλλως ἢ ὅπως σήμερον ἐκπαιδεύεται. Τὸ πρῶτον οὔτε ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἀνέχεται οὐτ' οἱ καιροὶ, καθ' ὅς ζῶμεν ἐπιτρέπουσι τοῦτο. Βεβαίως εἰς χρόνους δεσποτισμοῦ ἀπολύτου, ὅστις ὡς μέσα τῆς ἑαυτοῦ διατηρήσεως εἶχε μόνον τὴν βίαν καὶ τὸν τρόμον, καταδιώκων πᾶσαν εὐγενῆ ἰδέαν, ὑποτρέφων δὲ τὴν ἀμάθειαν καὶ δεισιδαιμονίαν, εἰς τοιοῦτους χρόνους τὸ παρ' ἡμῖν ἐπικρατοῦν ἐκπαιδευτικὸν σύστημα, τὸ σύστημα τῆς ραβδοκρατίας καὶ τῆς φυλακῆς, θὰ ἐμόρφουν λαὸν καθ' ὅλα εὐχαριστημένον μὲ τὴν κατάστασιν του. Ἀλλὰ σήμερον ζῶμεν εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν ἕκαστος ἀνθρώπος ἔχει τὴν ἀξίαν του, καθ' ἣν ὁ λαὸς δὲν εἶνε μηδενικὰ πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἐνὸς οἰουδήποτε προσώπου γεγραμμένα, ἀλλ' ἡ βία, ἐφ' ἣς μέλλει νὰ ἐδραστῆ τὸ μεγαλεῖον καὶ ἡ εὐδαιμονία τοῦ ἔθνους. Καὶ διὰ τοῦτο ἀνάγκη τὰ μέσα τῆς ἀναπτύξεως τοῦ λαοῦ νὰ βελτιωθῶσιν καὶ πολλαπλασιασθῶσιν, αἱ ὧραι τῆς ἀνελευθεροῦ ἐργασίας προϊόντος τοῦ χρόνου διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν μηχανῶν νὰ ἐλαττωθῶσι καὶ μεταδοθῶσιν καὶ εἰς αὐτοὺς καὶ αἱ εὐγενεῖς ἀπολαύσεις. Τὴν σήμερον ζῶμεν εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν δὲν λατρεύονται ἀνεξετάστως οἱ λόγοι τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ ἀνδρός οὐδὲ ὀμνύουσιν οἱ ἀνθρώποι πλέον εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἀλλ' ἀναγνωρίζεται εἰς ἕκαστον τὸ δικαίωμα νὰ ἐξετάζῃ ἐλευθέρως τὰ πράγματα καὶ νὰ προσθεύῃ ὅτι σκέψῃ ἐπιστημονικῆ λέγει εἰς αὐτὸν ὀρθόν. Τὴν σήμερον ζῶμεν εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν βελτιοῦνται οἱ ποινικοὶ νόμοι, αἴρονται τὰ προνόμια τῶν ὀλίγων, καὶ εἰς ἕκαστον ἀφίεται ἀνοικτὴ ἡ εἴσοδος εἰς τὰ ὑψίστα τῶν ἀξιωμάτων τῆς πολιτείας, ἀρκεῖ μόνον νὰ ἔχῃ ἰκανότητα. Εἰς τοιαύτην ἐποχὴν πρέπει κατ' ἀνάγκην νὰ ὑπάρξῃ καὶ σύστημα ἐκπαιδευτικὸν ἀνάλογον πρὸς τὰς μεγάλας προόδους τῆς ἐποχῆς μας.

Βλέπετε λοιπὸν, Κύριε Ἐμπειρόκληε, ὅποια ἐγὼ ἐννοῶ τὰ σχολεῖα τοῦ λαοῦ. Καὶ δὲν πρέπει νὰ σοὶ κατοφαίνεται ὅτι εὐρίσκω τὰ γραμματοδιδασκαλεῖα, ἃ σήμερον διατηρεῖ ἡ Ἑλλάς, ἄξια τῆς ταχείας ἀποπομπῆς. Ἰκανῶς ὠφέλιμα ἐδείχθησαν μέχρι τοῦδε. Ἀπὸ τῆς σήμερον δυνάμεθα νὰ ἐκφράσωμεν αὐτοῖς τὴν εὐγνωμοσύνην μας ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῆ

1877.

Ἐπιστολή ἑβδόμη.

Ἀγαπητὲ Ἀγαθόφρον,

Ἐκ τῆς τελευταίας ἐπιστολῆς σου πείθομαι ὅτι ὁ λόγος δὲν εἶνε περὶ πικρωνυχίδος. Καθ' ὅρας κριτὴν τὰ δημοτικὰ σχολεῖα ἂν δὲν βλάπτουσι πολὺ, δὲν ὠφελούσιν ὅμως καθόλου. Τὰ διδακτικὰ βιβλία ἀπομωραίνουσι τοὺς ἑλληνόπαιδας, οἱ ἐρμηνευταὶ δὲν πρέπει νὰ διδάσκωσιν, οἱ διδάσκαλοι δὲν δύνανται νὰ παιδεύωσι. Συμπέρασμα ἄμεσον τοιούτων σκέψεων εἶνε νὰ καταστρέψωμεν πᾶν τὸ ὑπάρχον, ὅπως οἰκοδομήσωμεν ἐπὶ τῆς τέφρας αὐτοῦ νέον, ὅπερ τὰ πάντα επαγγέλλεται νὰ ἔχη ὑπὲρ αὐτοῦ. Γνωρίζετε τὸ τροποποιημένον σύστημα τοῦ Λαγκάστερ ἐκ τῆς σημερινῆς ἐν Ἑλλάδι καταστάσεως του καὶ δίκαιον ἔχετε νὰ βηγνύητε φωνὴν κατ' αὐτοῦ. Δὲν ἔχω οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ὅτι τοῦτο ὅσον οὐπω θὰ καταπέση. Ἡ ἀθλιότης τῶν σχολείων τόσον ἐξήγειρε τοὺς ἀνθρώπους ἐναντίον του, ὅστε πᾶν ἄλλο σύστημα, μόνον Λαγκαστριανὸν νὰ μὴ εἶνε, προθύμως θὰ γένη ἀποδεκτὸν παρὰ τῶν Ἑλλήνων. Εἰς τόσον βαθμὸν ἔχει φθάσει ἡ ἀγανάκτησις των! Ὁ κόσμος, βλέπων, ἐπλάσθη τοιοῦτος νὰ ταυτίζη ἀντιπρόσωπον καὶ ἀντιπροσωπούμενον. Ὑπὸ τοιούτων σκέψεων ἀγόμενος δὲν θεωρῶ λυσιτελεῖς νὰ κατατρίβω ἀνωφελῶς χρόνον ὑπερασπίζων αὐτό. Ἡ σημερινὴ κοινωνία δὲν θέλει τὸν Λαγκάστερ, θέλει ἄλλα δημοτικὰ σχολεῖα. Ὁ Λαγκάστερ προεγράφη πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ αὐτὴ ἡ γενέτειρά του γῆ δὲν τὸν θέλει πλέον. Καὶ διὰ τοῦτο πιστεύω ὅτι μεγάλην ἄγνοιαν τῶν πραγμάτων δεικνύει ἐκεῖνος, ὅστις ἤθελε πιστεύσει ὅτι ἡ μιμητικὴ Ἑλλάς θὰ παρήχθη αὐτῷ ἄσυλον. Θεωρῶ λοιπὸν φρόνιμον νὰ μὴ χωρῶ ἄνω τῶν ποταμῶν καὶ καθῆκον νὰ προσπαθῆσω νὰ ἐννοήσω τὸ σύστημα τὸ Γερμανικόν. Πιστεύω νὰ εἶνε τελειότερον πρῶτον μὲν, διότι εἶνε νεώτερον, ἔπειτα καὶ διότι εἶνε γερμανικόν. Οἱ Γερμανοὶ εἶνε λαὸς πανταχοῦ σοφός. Ἄν ὅμως εἶνε ἐφαρμοστὸν παρ' ἡμῖν, περὶ τούτου θὰ εἶπω τὴν γνώμην μου, ἀφ' οὗ μάθω ὅποιον εἶνε τὸ σύστημα. Καὶ διὰ τοῦτο θὰ σὰς παρακαλέσω νὰ μοι ἐκθέσητε ἐν ἐκτάσει μάλιστα τὰ πλεονεκτήματα αὐτοῦ. Σὰς διαβεβαιῶ δὲ ὅτι ἂν πεισθῶ ὅτι εἶνε ἐφαρμοστὸν καὶ ὠφέλιμον, ἐκτὸς τῆς εὐγνωμοσύνης, ἣν θὰ ἔχω πρὸς ὅμας, θὰ προσράψω καὶ ἐγὼ τὸν ἐρυθρὸν σταυρὸν ἐπὶ τοῦ στήθους μου, ὅπως συμμετάσχω τῆς σταυροφορίας, ἣτις σήμερον ἐν Ἑλλάδι ὑπὲρ τῶν δημοτικῶν σχολείων παρασκευάζεται.

Ἐν Ἀθήναις τῆ

Ἡ ἘΝ ΑΓΓΛΙΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ.

ΥΠΟ ΗΙΡΡΕΑΥΣ

(Ἰ. συνέχειαν σελ. 113).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Τὸ νομοσχέδιον τὸ παρὰ τοῦ κ. Φόρστερ ὑποβλήθη ἐν τῷ κοινοβούλιον κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1870 καὶ ἐπιψηφισθὲν κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, συνετάχθη τοῦτο μὲν, πρὸς ἰκανοποίησιν τῶν ἐπιθυμούντων νὰ ἴδωσι πλείστας ὅσας σχολὰς ἰδρυομένας, ὥστε διὰ τοῦ μέσου τούτου πάντες οἱ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Οὐαλλίᾳ παῖδες τύχῃσι τῆς ἀναγκαστικῆς ἐκπαίδευσως, τοῦτο δέ, πρὸς χάριν τῶν ἀπαιτούντων, ὅπως ἡ θρησκεία χρησιμεύσῃ ὡς βᾶσις τῆς ἐθνικῆς διδασκαλίας. Ἐν τῷ νομοσχεδίῳ ἐκείνῳ δ κ. Φόρστερ ἀπέφυγεν, ὅσον οἶδόν τε, τὰς ἐκ τοῦ αἰρετικοῦ πνεύματος δυναμίας νὰ προέλθωσι δυσχερείας. Ἐν τῇ ἐκθέσει του ἀπεδείκνυεν ὅτι παῖδες πλείονες τῶν 15, ἐστερήθησαν πάσης ἐκπαίδευσως, ἢ ἔτυχον τοιαύτης ἐλλιπεστάτης ὅτι εἰς τὰς μεγαλοπόλεις, οἷα ἡ Λιβερπούλη, ἡ Λήδη, ἡ Βιρμιγγάμη, ἡ Μαγκεστρία, τὸ τρίτον τῶν παιδῶν ἦτο καταδεδικασμένον παρ' αὐτῶν τῶν οἰκογενειῶν των νὰ σήπηται ἐν τῇ ἀμαθείᾳ ὅτι ἐν τῇ Λιβερπούλῃ π. χ. ἐπὶ 80,000 παιδῶν, ἀπὸ 5 μέχρι 12 ἐτῶν ἡλικίας, 20,000 οὐδόπως ἐφοίτων εἰς σχολὰς καὶ 20,000 ἐτύγγανον τοιαύτης ἐκπαίδευσως, ὥστε προτιμότερα ἤθελεν εἶσθαι ἡ παντελής αὐτῆς στέρσις.

Δυνάμει τοῦ νόμου τούτου αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἐνορίαι διηρέθησαν εἰς σχολικὰ διαμερίσματα ἕν ἐκάστῳ δὲ διαμερίσματι ὑφίσταται τοπικὸν αἰρετὸν συμβούλιον. Εἰς τὰς πόλεις τὰ μέλη τοῦ συμβουλίου τούτου διορίζονται παρὰ τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου, εἰς δὲ τὰς ἐνορίας παρὰ τῶν ἐπιτρόπων τῶν ἐκκλησιῶν. Ἡ ἐπὶ τῆς δημοτικῆς ἐκπαίδευσως ἐφορευούσα ἐπιτροπὴ δύναται νὰ ἐνώσῃ πλείοτέρας ἐνορίας πρὸς ἴδρυσιν ἐνὸς καὶ μόνου σχολικοῦ διαμερίσματος ὅταν δύναται πρὸς τούτοις σχολικὸν τι διαμερίσμα νὰ συνεισφέρῃ εἰς τὸν προϋπολογισμὸν ἑτέρου. Τὰ πρὸς συντήρησιν τῶν σχολῶν ἀπαιτούμενα χρήματα διατίθενται ὑπὸ τοῦ συμβουλίου. Ἐν ἡ δὲ περιπτώσει ἤθελε παρουσιασθῆ ἔλλειμμα, ἡ βουλὴ χορηγεῖ δικαίωμα φορολογίας παρ' ἐκάστου μαθητοῦ μέχρι δέκα σελινίων.

Τὰ συμβούλια ταῦτα, ὡς εὐκόλως ἐννοεῖται, εἶναι εἶδος εταιρίας διαδοχικῆς, ἐχούσης κοινὴν σφραγίδα καὶ χειροῦσης τὸ δικαίωμα τῆς ἀποκτήσεως γαιῶν, τὸ εἰσόδημα τῶν ὁποίων ἀφιεροῖ εἰς τὴν συντήρησιν τῶν σχολῶν.

Τὰ συμβούλια τῶν σχολῶν, ὧν ἡ διεύθυνσις εἶναι εἰς αὐτὰ ἐμπειρισμῶ

μένη, ἔχουσι τὸ δικαίωμα τοῦ προσδιορίζειν τὸ εἶδος τῆς θρησκευτικῆς διδασκαλίας, τὸ εἰς τὰς σχολὰς ἐφαρμοστέον.

Ὁ ὅρος οὗτος, τοῦ ὁποῖου σκοπὸς εἶναι ὁ σεβασμὸς τῶν δικαιωμάτων τῆς συνειδήσεως, δὲν ἐκανοποιεῖ οὔτε τοὺς θέλοντας ἀναλλοίωτον τὴν διατήρησιν τοῦ ἀρχαίου συστήματος τῶν δημοτικῶν σχολῶν, οὔτε τοὺς ἐπιθυμοῦντας, ὅπως τὸ κοινοβούλιον διὰ πράξεώς του ἀπαγορεύσῃ ἀπολύτως τὴν θρησκευτικὴν διδασκαλίαν.

Ἐν Ἀγγλίᾳ γενικῶς παρεδέχθησαν, ὅτι, πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ διὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐπιδιωκομένου σκοποῦ, δὲν ἀρκεῖ μόνον ἡ ἴδρυσις σχολῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκπαίδευσις πρέπει νὰ καταστῇ ὑποχρεωτικὴ!

Ὅθεν διὰ τοῦ νέου νόμου χορηγεῖται εἰς τὰ συμβούλια τῶν σχολῶν τὸ δικαίωμα τοῦ ἐπιβάλλειν ἢ οὐ τὴν ὑποχρέωσιν ταύτην, ἣν καὶ παρεδέχθησαν πλεῖστα χωρία καὶ ἀγροτικαὶ συνοικίαι.

(ἀκολουθεῖ).

ΣΧΕΔΙΟΝ ΝΟΜΟΥ

Περὶ ἐπιθεωρήσεως τῶν ἐν τῷ Βασιλείῳ δημοτικῶν σχολείων.

Ἄρθρον 4. Ἡ ἐπιθεωρήσις τῶν δημοτικῶν σχολείων εἶναι διττῆ, ἐπιτόπιος καὶ γενικὴ, ἐνεργεῖται δὲ ὑπὸ τῶν κατὰ δῆμου Ἐπιθεωρητικῶν Ἐπιτροπειῶν, ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῶν δημοτικῶν σχολείων καὶ ὑπὸ τῶν ἐκπεμπομένων πρὸς τεῦτο κατ' ἔτος ἐκτάκτων εἰδικῶν Ἐπιθεωρητῶν ὡς ἐξῆς.

ΜΕΡΟΣ Α΄.

Περὶ ἐπιτοπίου ἐπιθεωρήσεως.

Ἄρθ. 2. Ἐν τῇ πρωτεύουσῃ ἐκάστου δήμου συνιστᾶται Ἐπιτροπεῖα Ἐφορευτικὴ τῶν ἐν τῷ δήμῳ δημοτικῶν σχολείων, καθῆκον κυριώτατον ἔχουσα νὰ ἐπιθεωρῇ τὰ σχολεῖα καὶ νὰ γνωματεύῃ περὶ τῆς ἐπιμελείας καὶ τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ διδασκάλου, περὶ τῆς προόδου τῶν μαθητῶν καὶ τῆς ὑπάρξεως ἐν τοῖς σχολείοις τῶν ἀπαιτουμένων ὀργάνων διδασκαλίας καὶ τοῦ ἀναγκαίου ὑλικοῦ.

Ἄρθ. 3. Ἡ Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπὴ σύγκειται ἐν μὲν ταῖς πρωτεύουσαις τῶν νομῶν καὶ ἐπαρχιῶν ἀπὸ τὰ ἐξῆς πέντε μέλη: ἀπὸ τὸν πρόεδρον τοῦ δημοτικοῦ Συμβουλίου ἢ τὸν ἀναπληρωτὴν αὐτοῦ ὡς πρόεδρον, ἀπὸ τὸν γυμνασιάρχην ἢ τὸν σχολάρχην, ὅπου δὲν ὑπάρχει γυμνάσιον, ἢ τοὺς

νομίμους αὐτῶν ἀναπληρωτὰς, ἂν ἀπουσιάζωσιν οὗτοι, ἀπὸ τὸν εἰρηνοδίκην, ἀπὸ ἑνα τῶν ἐν τῷ δήμῳ εὐπαιδευτοτέρων κληρικῶν καὶ ἀπὸ ἑνα ἐκ τῶν εὐύποληπτοτέρων πολιτῶν, ἰατρῶν ἢ δικηγόρων. Ἐν δὲ ταῖς πρωτεύουσαις τῶν δήμων, ἐκ τριῶν μελῶν: ἐκ τοῦ προέδρου τοῦ δημοτικοῦ Συμβουλίου ὡς προέδρου, ἐκ τοῦ εἰρηνοδίκου, ἢ, μὴ ὑπάρχοντος τοιοῦτου, ἐκ τοῦ συμβολαιογράφου καὶ ἐξ ἑνὸς ἰατροῦ ἐπιστήμονος, ἢ, μὴ ὑπάρχοντων τοιούτων, ἐκ τοῦ πρώην δημάρχου καὶ τοῦ πρώην προέδρου τοῦ δημοτικοῦ Συμβουλίου, ἢ δύο συμβούλων. Τὸν πρόεδρον τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπεῖας ἀπόντα ἢ ἀρνούμενον νὰ συγκαλέσῃ τὴν Ἐπιτροπεῖαν, ἀναπληροῖ ἐν μὲν ταῖς πρωτεύουσαις τῶν νομῶν ὁ γυμνασιάρχης, ἐν δὲ ταῖς πρωτεύουσαις τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῶν δήμων ὁ εἰρηνοδίκης, καὶ ὅπου δὲν ὑπάρχει τοιοῦτος τὸ πρεσβύτερον τῶν δύο μελῶν.

Ἄρθ. 4. Τὰ μέλη τῆς ἐπιτοπίου Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπεῖας τῶν δημοτικῶν σχολείων, ὅσα δὲν ἀποτελοῦσιν αὐτοδικαίως μέρος αὐτῆς, διορίζονται ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου Νομάρχου ἐπὶ τρία ἔτη προτάσει τῶν οἰκείων δημοτικῶν Συμβουλίων.

Ἄρθ. 5. Τὴν Ἐφορευτικὴν Ἐπιτροπεῖαν συγκαλεῖ ὁ πρόεδρος, ἢ, τοῦτου ἀπόντος ἢ κωλυομένου, ὁ ἀναπληρωτὴς αὐτοῦ, ὁσάκις ἤθελε προσκληθῆ ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῶν δημοτικῶν σχολείων, ἢ ἤθελε κρίνει ἀναγκαιῶς καὶ αὐταπαγγέλτως νὰ γνωμοδοτήσῃ περὶ τῆς ἐπιμελείας καὶ συμπεριφορᾶς τινος τῶν ἐν τῷ δήμῳ δημοδιδασκάλων, καταγγελλομένου ὡς ἀμελοῦς ἢ ἀκόσμως διάγοντος ἢ δι' ἄλλην ἀξιόμυμπτον αἰτίαν.

Ἄρθ. 6. Ἡ Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπεῖα ὀφείλει νὰ ἐπισκέπτηται τὰ μὲν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τοῦ δήμου σχολεῖα ἐν ἀπαρτίᾳ τῶν ἑαυτῆς μελῶν, τὰ δὲ ἐν ταῖς κώμαις αὐτοῦ δι' ἑνὸς τῶν μελῶν τῆς, ὑπὸ τῆς πλειονοψηφίας ἐκάστοτε ὀριζομένου, ἅπαξ τουλάχιστον κατὰ τριμηνίαν, καὶ συντάσσουσα νὰ ἀποστέλλῃ πρὸς τὸ ἐπὶ τῆς Ἐκπαιδεύσεως Ἰπουργεῖον διὰ τῶν διοικητικῶν Ἀρχῶν πρακτικῶν, ἐν ᾧ ἀναγράφονται αἱ περὶ τῆς ἐπιμελείας τοῦ διδασκάλου, τῆς προόδου τῶν μαθητῶν καὶ περὶ τῶν ἐλλείψεων τοῦ ὑλικοῦ σχολείου ἢ τοῦ διδασκῆριου ἐν γένει γνῶμαι αὐτῆς, ὡς πρὸς τὰ σχολεῖα τὰ ἐν ταῖς κώμαις τοῦ δήμου, εἰσηγουμένου τοῦ ἐπισκεψαμένου αὐτὰς μέλους τῆς Ἐπιτροπεῖας.

Ἄρθ. 7. Τὰ ὁδοιπορικὰ ἔξοδα τῆς μεταβάσεως τοῦ μέλους τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπεῖας εἰς τὰς κώμας τοῦ δήμου, ἐν αἷς ὑπάρχουσι δημοτικὰ σχολεῖα, πληρόνονται δι' ἐντάλματος τοῦ Ἰπουργεῖου τῆς Παιδείας, ἐκδιδομένου ἐπὶ τῇ βᾶσει καταστάσεως τοῦ προέδρου τῆς Ἐπιτρο-

πείας ἐκ τοῦ πρὸς τοῦτο εἰδικοῦ κεφαλαίου τοῦ εἰδικοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ αὐτοῦ Ὑπουργείου τοῦ ἐπιγραφομένου «Συνδρομὴ εἰς ἀπόρους δῆμους καὶ ἔξοδα ἐπιθεωρήσεως.»

Ἄρθ. 8. Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως τῇ προτάσει τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ δύναται νὰ διατάξῃ τὸν εἰρηνοδίκην ὡς μέλος τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπείας νὰ ἐνεργήτῃ αὐτοπροσώπως διοικητικὴν ἀνάκρισιν ἐπὶ καταγγελίᾳ κατὰ δημοδιδασκάλου. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ εἰρηνοδίκης μετὰ τὸ πέρας τῆς ἀνακρίσεως, ἢν ὀφείλει νὰ περατώσῃ ἐντὸς δεκαπέντε ἡμερῶν τὸ πολὺ, συγκαλεῖ τὴν Ἐφορευτικὴν Ἐπιτροπείαν καὶ ὑποβαλὼν ὡς εἰσηγητῆς εἰς αὐτοὺς τὰς ἀνακρίσεις προκαλεῖ ἐπ' αὐτῶν τὴν γνώμην τῆς καὶ ὑποβάλλει αὐτὴν μετὰ πάντων τῶν ἐγγράφων ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον, εἰς ὃ ἀπόκειται νὰ ἀποφανθῇ ὀριστικῶς.

Ἄρθ. 9. Μετὰ τὴν κατὰ τὸ ἀνωτέρω ἄρθρον ὑποβολὴν τῆς διογραφίαις εἰς τὸ Ὑπουργεῖον ὁ ἐνεργήσας αὐτὴν εἰρηνοδίκης λαμβάνει πλὴν τῶν ὀδοιπορικῶν του καὶ εἴκοσι δραχμάς, πληρονομένας δι' ἐντάλματος τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ἐκ τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Ὑπουργείου τούτου.
(ἔπεται τὸ τέλος).

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Τὴν Κυριακὴν, 18 λήξαντος ἤδη, ἤρξαντο αἱ εἰδικαὶ συνελεύσεις τοῦ Διδασκαλικοῦ Συλλόγου ἐν τῇ αἴθουσῃ τοῦ Βαρθολαίου Λυκείου. Μετὰ προεισαγωγικὴν ὁμιλίαν τοῦ προέδρου ἀναλύσαντος καὶ σαφηνίσαντος τὰ διάφορα ζητήματα, καὶ μετὰ τινὰς ἐξηγήσεις, ὅς ἐζήτησεν ὁ καθηγητῆς κ. Λιακόπουλος τῇ προτάσει πολλῶν μελῶν διελύθη ἡ συνεδρίασις. Ἐπανελήφθη δὲ προχθὲς Κυριακὴν (τῇ 25) ἡ συνεδρίασις, καθ' ἣν ὁ κ. Γεννηματᾶς ἑλληνοδιδάσκαλος ὁμίλησε διὰ μακρῶν ὑπὲρ τῆς ὑπαρχούσης ἤδη ἐν τοῖς δημοτ. σχολείοις μεθόδου. Αἱ συνεδριάσεις θέλουσιν ἐξακολουθῆ κατὰ Κυριακὴν, πολλοὶ δὲ προετοιμάζονται, ἵνα λάβωσι μέρος καὶ εἰς τὰς συζητήσεις.